

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Київський національний лінгвістичний університет
Кафедра тюркської філології

Кваліфікаційна робота магістра
з філології

**на тему: “Лексичні та граматичні перекладацькі трансформації у відтворенні
турецького художнього тексту українською (на матеріалі роману Орхана
Памука “Мене називають Червоний”)”**

Допущена до захисту

“ _____ ” _____ року

Завідувач кафедри

_____ Тімкова Т.М.

Студентки групи Мтур54-23

факультету східної і слов'янської
філології,

освітньо-професійної програми

Турецька мова і література

методика навчання іноземних мов і

культур у вищих навчальних закладах

Гусейнова Ілаха Джума кизи

Науковий керівник:

кандидат філологічних наук, доцент

Сіленко Н.В.

Київ – 2024

ЗМІСТ	
ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПЕРЕКЛАДУ ТУРЕЦЬКИХ ХУДОЖНІХ ТЕКСТІВ.....	8
1.1. Визначення поняття “переклад” і “художній переклад” у працях українських та зарубіжних учених.....	8
1.2. Висвітлення особливостей перекладу турецького художнього тексту.....	16
1.3. Класифікації перекладацьких трансформацій у перекладознавстві.....	23
Висновки за розділом 1.....	33
РОЗДІЛ 2. ЛЕКСИЧНІ ПЕРЕКЛАДАЦЬКІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ВИЯВЛЕНІ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ РОМАНУ ОРХАНА ПАМУКА “МЕНЕ НАЗИВАЮТЬ ЧЕРВОНИЙ”.....	35
2.1. Лексичні перекладацькі трансформації у перекладі романів.....	35
2.2. Лексичні перекладацькі трансформації при перекладі роману Орхана Памука «Мене називають Червоний».....	43
2.2.1. Калькування.....	43
2.2.2. Конкретизація.....	44
2.2.3 Генералізація.....	46
2.2.4 Модуляція.....	50
2.2.5. Лексико-семантична заміна.....	51
Висновки за розділом 2.....	52
РОЗДІЛ 3. ГРАМАТИЧНІ ПЕРЕКЛАДАЦЬКІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ВИЯВЛЕНІ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ РОМАНУ ОРХАНА ПАМУКА “МЕНЕ НАЗИВАЮТЬ ЧЕРВОНИЙ”.....	54
3.1. Граматичні трансформації, їх види та особливості.....	54
3.2. Граматичні трансформації при перекладі роману Орхана Памука «Мене називають Червоний».....	59

3.2.1. Синтаксичне уподібнення (дослівний переклад).....	61
3.2.2. Опущення.....	65
3.2.3. Членування речення.....	69
3.2.4. Об'єднання речення.....	74
3.2.5. Перестановка.....	76
Висновки за розділом 3	79
ВИСНОВКИ.....	81
ÖZET.....	84
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	86

ВСТУП

Актуальність дослідження. Роман Орхана Памука “Мене називають Червоний” є знаковим твором сучасної турецької літератури, який отримав широку міжнародну визнання, а сам автор був удостоєний Нобелівської премії з літератури. Цей твір не лише передає багатство турецької культури, але й пропонує складний наратив, насичений історичними, релігійними та філософськими контекстами. Переклад такого тексту вимагає глибокого розуміння обох мовних систем та культур, а також здатності відтворити стилістичні й жанрові особливості оригіналу. Аналіз лексичних і граматичних трансформацій у процесі перекладу є важливим інструментом для досягнення цієї мети.

На основі огляду наукових джерел виявлено, що проблематика перекладацьких трансформацій з турецької на українську мову залишається недостатньо висвітленою. Хоча існує чимало досліджень, присвячених загальним аспектам перекладу художніх творів, більшість із них орієнтовані на переклад європейських мов і не охоплюють специфічні виклики, характерні для роботи з турецькими текстами. Ця прогалина у сучасних лінгвістичних і перекладознавчих дослідженнях підкреслює необхідність аналізу перекладацьких трансформацій саме на матеріалі турецької літератури, що дозволяє краще зрозуміти міжмовну і міжкультурну адаптацію текстів.

Наукове спостереження за процесом перекладу вказує на те, що перекладацькі трансформації не лише відображають відмінності між мовними системами, але й служать інструментом для досягнення еквівалентності між текстами оригіналу та перекладу. У випадку з романом Памука, де кожне слово має велике значення і кожна фраза несе багатозначний зміст, перекладачеві доводиться використовувати різні лексичні та граматичні трансформації для досягнення максимального збереження змісту та стилю оригіналу. Це вимагає від перекладача високого рівня компетентності та здатності застосовувати творчий підхід до вирішення перекладацьких завдань.

Вивченню лексичних та граматичних трансформацій присвячували свої праці зарубіжні науковці, такі як Юджин Найда, Роман Якобсон, Жан-Поль Віне, Ахмет Шайяр та інші. Їхні дослідження висвітлюють різні аспекти перекладу і важливість застосування перекладацьких трансформацій для досягнення адекватного відтворення змісту та стилю оригіналу. Актуальність теми зумовлена зростанням попиту на якісний переклад, який можливо забезпечити лише шляхом використання лексичних і граматичних трансформацій, оскільки словникові відповідники не завжди відображають культурні та мовні реалії оригінального тексту.

Метою нашого дослідження є лексичні та граматичні перекладацькі трансформації у відтворенні турецького художнього тексту українською (на матеріалі роману Орхана Памука “Мене називають Червоний”). Для досягнення поставленої мети необхідно виконати наступні **завдання**:

- визначити сутність перекладу, та його особливості в турецькій мові;
- охарактеризувати особливості перекладу художніх текстів;
- розглянути наявні типи перекладацьких трансформацій і їхні класифікації у працях вчених;
- проаналізувати лексичні перекладацькі трансформації в контексті роману Орхана Памука "Мене називають Червоний";
- виявити граматичні перекладацькі трансформації наявні у роману Орхана Памука "Мене називають Червоний";

Об'єктом дослідження є переклад турецького художнього тексту українською мовою, роману Орхана Памука “Мене називають Червоний”.

Предметом дослідження є лексичні та граматичні перекладацькі трансформації, які спостерігаються у процесі перекладу роману Орхана Памука “Мене називають Червоний” на українську мову.

Матеріалом дослідження є роман Орхана Памука турецькою та українською мовою.

Методи дослідження. Для досягнення мети та вирішення поставлених завдань у роботі застосовано такі методи: *метод критичного аналізу*, який було використано для вивчення корпусу наукових праць вчених; *метод суцільної вибірки*, який забезпечив ретельний відбір прикладів лексичних та граматичних трансформацій у тексті роману Орхана Памука "Мене називають Червоний"; *порівняльний метод*, який допоміг виявити та зіставити мовні одиниці оригіналу та перекладу для оцінки трансформацій, здійснених перекладачем задля досягнення еквівалентності між текстами; *зіставний метод*, який сприяв дослідженню структурних та семантичних відмінностей між турецькою та українською мовами, враховуючи особливості кожної мовної системи; *трансформаційний аналіз*, що допоміг визначити специфіку застосування таких трансформацій, як калькування, конкретизація, узагальнення та антонімічний переклад, для збереження смислової та стилістичної відповідності в перекладі тексту; *дискурсивний аналіз*, який забезпечив глибинне розуміння зв'язків у тексті, допоміг розкрити стилістичні особливості та культурні реалії, важливі для адекватного перекладу літературного твору з турецької мови.

Наукова новизна роботи цієї роботи полягає в ґрунтовному аналізі лексичних та граматичних перекладацьких трансформацій, що застосовуються при перекладі турецького художнього тексту на українську мову, на прикладі роману Орхана Памука "Мене називають Червоний". Вперше в українському перекладознавстві здійснено дослідження специфіки передачі культурних, історичних та філософських реалій турецької культури в умовах міжмовної та міжкультурної комунікації. Робота пропонує систематизацію перекладацьких трансформацій, що є найбільш ефективними для досягнення еквівалентності між текстами оригіналу та перекладу, і, відповідно, сприяє кращому розумінню культурних конотацій, стилістичних особливостей та мовних відтінків у перекладі турецької літератури для української аудиторії.

Практичне значення дослідження полягає в можливості застосування його результатів для вдосконалення методик перекладу турецьких художніх текстів в

українському контексті. Виявлені та систематизовані лексичні й граматичні трансформації можуть слугувати базою для розробки методичних рекомендацій, спрямованих на оптимізацію перекладацької практики. Результати дослідження доцільно використовувати в рамках освітніх дисциплін, таких як «Турецька мова», «Теорія і практика перекладу», «Практичний курс перекладу (турецька та українська мови)», а також у спеціалізованих курсах, таких як «Переклад турецьких художніх текстів», «Лексичні перекладацькі трансформації», «Граматичні перекладацькі трансформації» та «Кінопереклад». Застосування напрацювань дослідження в цих дисциплінах сприятиме якісній підготовці фахівців з перекладу, покращенню міжкультурної комунікації та розширенню доступності турецької літератури для української аудиторії.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження, викладені в роботі, були представлені на міжнародній студентській науково-практичній конференції “Ad orbem per linguas. До світу через мови”. Матеріали Міжнародної студентської науково-практичної конференції “Світ як інтертекст”, 17 травня 2024 року. Київ: Видавничий центр КНЛУ, 2024, на с. 87-88. Гусейнова І.Д.

Структура роботи. Дана кваліфікаційна робота складається з трьох основних розділів, що включають теоретичний, методологічний та практичний аспекти дослідження, висновки до кожного з них, висновки до всієї роботи, списків використаних джерел та резюме.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПЕРЕКЛАДУ ТУРЕЦЬКИХ ХУДОЖНІХ ТЕКСТІВ

1.1. Визначення поняття “переклад” і “художній переклад” у працях українських та зарубіжних учених

У сучасному світі, який характеризується інтенсивною глобалізацією та взаємопроникненням культур, перекладацька діяльність відіграє надзвичайно важливу роль у забезпеченні міжкультурної комунікації та взаєморозуміння. Це є наслідком не лише розвитку транспорту, інформаційних технологій та засобів комунікації, але й підвищення загального рівня освіти. Переклад здавна виконував важливу роль у міжкультурному спілкуванні, сприяючи поширенню знань та культурних цінностей між народами. іченості та культури, а також глибокого усвідомлення необхідності співпраці у вирішенні глобальних проблем. Усе це створює підґрунтя для інтенсифікації перекладацької діяльності, яка стає одним із ключових елементів у забезпеченні гармонійного розвитку світової спільноти (Мацегора, 2023, с.60)..

Переклад не лише задовольняє потреби у міжмовній комунікації, але й активно впливає на формування культурного ландшафту сучасного світу. Завдяки перекладу здійснюється передача культурних цінностей, знань та досвіду від однієї нації до іншої, що сприяє збагаченню духовного потенціалу людства. Переклад дозволяє зберігати культурні надбання різних народів, водночас роблячи їх доступними для всього світу. Він відіграє важливу роль у забезпеченні інтелектуальної взаємодії між різними цивілізаціями, що сприяє їх подальшому розвитку і прогресу (Мацегора, 2023, с.97).

Переклад сприяє можливість більш ефективній комунікації та взаєморозумінню між представниками різних культур.

Історія перекладу є невід'ємною частиною історії, відображаючи розвиток мов, культур та цивілізацій. Переклад з'явився разом із потребою в міжкультурній комунікації. Від моменту, коли різні племена і народи почали взаємодіяти між собою, виникла необхідність у передачі інформації з однієї мови на іншу. Перші перекладачі виконували роль посередників, які допомагали подолати мовні бар'єри та сприяли обміну знаннями, товарами і традиціями.

Переклад здавна виконував важливу роль у міжкультурному спілкуванні, сприяючи поширенню знань та культурних цінностей між народами. У середньовічній Європі переклад стає важливим інструментом збереження та поширення знань. Під час правління Карла Великого в IX столітті латинська мова стала основною мовою літератури, науки та релігії в Європі. У той час з'явилося багато перекладів античних текстів з грецької мови на латинську. Важливою подією цього періоду було переклад творів Аристотеля, Платона, а також медичних і наукових трактатів, що сприяло збереженню античної спадщини та її передачі майбутнім поколінням (Енглеберт, 2009).

В епоху Просвітництва переклад став одним із основних засобів поширення ідей, літератури та науки. Під час цього періоду перекладачі зосереджувалися на тому, щоб передати не лише зміст оригінальних текстів, але й їхню художню цінність. Наприклад, переклади Шекспіра на інші європейські мови не лише популяризували його творчість, але й збагатили національні літератури новими художніми засобами та ідеями.

У XIX-XX століттях переклад набуває нових форм і значень. З'являються теоретичні дослідження перекладу, розвивається професійна діяльність перекладачів. Переклад стає не лише засобом передачі інформації, але й інструментом культурної дипломатії, політики та міжкультурного діалогу. Перекладачі починають розглядатися як творці, які не просто відтворюють текст оригіналу, але й адаптують його до іншого культурного контексту, іноді кардинально змінюючи його форму та зміст (Енглеберт, 2009, с.45).

Переклад – це складне і багатогранне явище, що охоплює різні аспекти, котрі можуть бути предметом дослідження в багатьох науках. У рамках перекладознавства вивчаються психологічні, літературознавчі, етнографічні, культурологічні, а також інші сторони перекладацької діяльності. Переклад також має тісний зв'язок із соціологічними та філософськими підходами, адже він не лише відтворює мовні елементи, але й адаптує культуру, традиції та менталітет іншої нації. Важливим аспектом є історія перекладацької діяльності, яка вивчає переклад у певній країні або епохах.

Залежно від наукового підходу можна виділити декілька галузей перекладознавства: психологічне перекладознавство (психологія перекладу), яке досліджує ментальні процеси перекладача; літературне перекладознавство, що концентрується на теорії художнього перекладу; етнографічне перекладознавство, яке аналізує переклад крізь призму культурних та соціальних факторів; і, звісно, історичне перекладознавство. Однак провідне місце у сучасній науці займає лінгвістичне перекладознавство (лінгвістика перекладу), що досліджує переклад як суто мовне явище, з акцентом на граматичні, лексичні та стилістичні особливості (Роман, 2023, с.72).

Загальна теорія перекладу, зокрема у працях таких вчених як Ю. Найда та Н.Хомський, зосереджується на міжмовній комунікації, розглядаючи переклад як процес, що складається з двох ключових етапів: аналізу вихідного тексту та його синтезу на мові перекладу. Найда відомий своєю концепцією “динамічного еквівалента”, яка підкреслює важливість передачі змісту, а не лише слів (Вежа-Друк, 2021. с.39).

Переклад відіграв важливу роль у розвитку світової культури, будучи інструментом поширення знань та ідей, і цей процес яскраво простежується на прикладі розвитку перекладознавства в Туреччині, яке пройшло кілька важливих етапів. Від традицій перекладу в Османській імперії, де переклади здійснювалися переважно для дипломатичних цілей (*Tercüme Odası*), а також релігійних і наукових текстів, до модернізації країни під керівництвом Мустафи Кемалю

Ататюрка, коли зросла потреба в перекладі західної літератури, що призвело до створення в 1940-х роках *Tercüme Bürosu*, яка займалася перекладом класичних творів (Васьків, 2021, с.65).

Справжнє становлення перекладознавства як наукової дисципліни відбулося в 1980-х роках, коли провідні університети Туреччини (Босфорський університет, університет Гаджеттепе та Стамбульський університет) відкрили кафедри перекладу та інтерпретації. Значний внесок у розвиток перекладознавства зробили такі науковці, як Ахмет Есхат Ерол, який вивчав вплив культури на переклад і проблеми культурної асиметрії, Семіх Тевфік, що спеціалізувався на перекладі західної літератури, та Февзі Сейлан, який займався теорією перекладу турецької прози та поезії.

Перекладознавство як наукова дисципліна почало оформлятися в Туреччині у 1980-х роках, коли провідні університети відкрили кафедри перекладу. Серед видатних дослідників варто виділити Ахмета Есхата Ерола, який вивчав вплив культури на переклад, і Семіха Тевфіка, що спеціалізувався на перекладі західної літератури. Важливу роль також відіграє Февзі Сейлан, який досліджує переклад турецької прози на іноземні мови (Васьків, 2021, с.65).

Ф. Ніцше стверджував, що рівень перекладу текстів певною епохою є показником того, як вона сприймає власну історію та намагається асимілювати здобутки минулого. Так, переклад є не лише технічною заміною елементів однієї мови на іншу, як зазначав Н. Хомський, а й глибоким культурним і філософським процесом (Коренева, 1993, с.67).

Існує більше ніж 40 визначень поняття “переклад”, що розрізняються залежно від різних підходів: структурного, семантичного та функціонального. Загалом переклад можна визначити як процес заміни елементів або структур однієї мови на відповідні елементи іншої (Гром, с.46).

Ю. Найда разом із Ч. Табером визначали “переклад” як процес передачі найближчого природного еквіваленту оригінального повідомлення, звертаючи особливу увагу на збереження не тільки значення, а й стилю. Вони підкреслювали

важливість того, щоб переклад не спотворював оригінальне повідомлення, а передавав його з максимальною точністю до стилю автора.

На думку С. Баснетт, “переклад” є складним процесом міжмовної та міжкультурної комунікації. Крім того, Д. Мандей пропонує детальну класифікацію різних видів перекладу, враховуючи функціональні та жанрові відмінності текстів (Єнікєєва, 2009, с.70).

Як зазначає М. Гарбовський, переклад виступає в ролі соціальної функції комунікативного посередництва, що відбувається між людьми, які користуються різними мовними системами. Він підкреслює, що цей процес є не лише механічним відтворенням слів і фраз, а психофізичною діяльністю білінгва, який використовує свої індивідуальні здібності інтерпретатора для відображення реальної дійсності. Таким чином, переклад передбачає перехід від однієї семіотичної системи до іншої з метою максимально повного, хоча завжди часткового, відтворення системи смислів (Андерсон, 2023, с.5).

Цей процес завжди передбачає перетворення тексту на вихідній мові (ВМ) у текст мовою перекладу (МП), при цьому зберігається незмінний план змісту. Це означає, що, незважаючи на відмінності між мовами, основний зміст, або сукупність значень, виражених у вихідному тексті, має бути відтворений у перекладі. Теорія перекладу повинна допомагати виявити засоби подолання розбіжностей між мовами, аби забезпечити адекватне відтворення значень.

Важливою складовою перекладу є поняття адекватності. Адекватний переклад — це не лише вірне відтворення змісту оригіналу, але й збереження його форми, стилістичних особливостей та авторського підтексту. Як зазначає М.Гарбовський, адекватний переклад орієнтується на літературні норми мови перекладу, забезпечуючи функціонально-стилістичну відповідність оригіналу. Такий переклад є єдиним видом перекладу, який відтворює єдність змісту і форми засобами іншої мови (Андерсон, 2023, с.7).

Л. М. Задорожна розглядає переклад як різновид мовного посередництва, при якому зміст іншомовного тексту відтворюється шляхом створення комунікативно

рівноцінного еквівалента. Вона наголошує на тому, що цілісність перекладу полягає в єдності форми і змісту на новій мовній основі. Таким чином, переклад не тільки передає те, що було сказано в оригіналі, але й як це було сказано, забезпечуючи точність передачі інформації (Задорожна, 1992, с.44).

Дослівний переклад, на відміну від адекватного, часто не передає повноти змісту і стилістичних особливостей. Наприклад, деякі фрази в українській мові можуть бути незрозумілими при дослівному перекладі з інших мов і втрачають свою соціально-культурну функцію. В таких випадках перекладач може використовувати відповідники, що адекватно передають зміст і емоційний підтекст оригінальної фрази, наприклад, висловлюючи подяку або похвалу за певну дію. Існує декілька різновидів перекладів, які використовуються в залежності від цілей, аудиторії та специфіки матеріалу.

У сучасній лінгвістиці переклад класифікується за кількома основними напрямками, серед яких письмовий переклад посідає чільне місце. Особливої уваги заслуговує художній переклад, що вимагає від перекладача не лише глибоких знань мови, але й розуміння стилістичних та культурних особливостей оригінального твору. Художній переклад потребує відтворення образності, стилістики та емоційного навантаження тексту, що робить його одним із найскладніших видів перекладацької діяльності. Високий рівень професійної підготовки та здатність адаптувати текст до культурних реалій мови перекладу є ключовими вимогами до перекладача (Карпушина, 2021, с.140).

Художній переклад є одним із найскладніших типів перекладу, оскільки потребує не тільки точного передання змісту, але й збереження стилістичних і образних особливостей тексту. Важливий внесок у цій сфері зробили турецькі перекладачі, такі як Нурдан Гюрбюз і Бюлент Бозкурт. Перекладачі активно працюють над тим, щоб творчо передати культурні й емоційні відтінки оригіналу, що дозволяє відтворити зміст і стиль тексту так, щоб він був зрозумілим та емоційно насиченим для іншомовної аудиторії.

Художні тексти вирізняються наявністю численних мовних засобів виразності, таких як метафори, епітети, ритмічна структура та синтаксичні особливості, які створюють неповторний стиль автора. У процесі перекладу художнього тексту перекладач повинен зосередитися на відтворенні цих елементів, що вимагає не лише високого рівня мовної компетенції, але й творчих здібностей, які дозволяють передати всі тонкощі та нюанси оригіналу. Перекладач, який працює з художніми текстами, повинен володіти здатністю відтворювати специфіку авторського стилю, враховуючи культурні та естетичні особливості тексту. Збереження образно-емоційного впливу на читача є одним з головних завдань при перекладі художніх творів, що робить цей вид перекладу надзвичайно складним і відповідальним (Зданюк, 2020, с. 162).

У контексті художнього перекладу особливо важливим є питання адекватної передачі образності та стилістики тексту. Літературні твори мають значну естетичну цінність, що формується завдяки специфічному використанню мовних засобів. Тому для перекладача критично важливо зберегти не тільки смислове навантаження оригіналу, але й передати емоційну та образну атмосферу, створену автором. Це вимагає від перекладача не лише володіння мовою, але й глибокого розуміння культурного контексту, у якому був створений оригінальний твір, а також врахування культурних кодів, які можуть мати різне значення у різних мовних спільнотах. Художній переклад розглядається як акт співтворчості, де перекладач виступає не тільки посередником між автором і читачем, але й творцем, що будує місток між культурами (Горда, 2021, с.58).

З огляду на специфіку художнього перекладу, особливу увагу слід приділяти вибору методів і прийомів, які забезпечують точне та адекватне відтворення оригінального змісту. Перекладач, незалежно від типу тексту, з яким він працює, повинен володіти не тільки лінгвістичними знаннями, але й культурною компетенцією, що дозволяє враховувати особливості мовної та культурної картини світу.

Варто також звернути увагу на особливий тип роботи з текстами, який стосується їх обробки при перекладі. У певних випадках перекладач зіштовхується із завданням не лише перекласти текст, але й адаптувати його під конкретну аудиторію. Це може передбачати зміну способу подання інформації, спрощення складних виразів і термінів, а також адаптацію матеріалу до рівня знань і компетентності читача. Така робота виходить за межі класичного перекладу і наближається до поняття мовного посередництва, коли текст не просто перекладається, а переробляється з метою забезпечення його зрозумілості та доступності.

Обробка тексту при перекладі може включати кілька етапів. На першому етапі текст адаптується до рівня знань та компетентності цільової аудиторії, що передбачає використання загальноживаної лексики замість вузькоспеціалізованої термінології. Це робить текст більш доступним і зрозумілим для читача, що є важливим аспектом при перекладі науково-популярних або навчальних матеріалів. На другому етапі відбувається стилістична обробка тексту, яка включає вирівнювання стилю, усунення логічних помилок та вдосконалення структури тексту. Якщо вихідний текст має певні недоліки, перекладач може внести корективи, які забезпечать його стилістичну єдність та логічну послідовність (Пашкова, 2023, с. 353).

Всі ці аспекти роботи перекладача свідчать про те, що переклад є складним і багатограним процесом, який вимагає високого рівня професіоналізму, широких знань та досвіду. Перекладач повинен постійно вдосконалювати свої навички, стежити за розвитком мови та термінології, а також вміти адаптувати текст під конкретні потреби замовника та цільової аудиторії. Лише за умови дотримання цих вимог можна досягти високої якості перекладу, яка відповідатиме всім стандартам і вимогам сучасного перекладознавства.

Отже, переклад є складним багатоаспектним процесом, що включає не лише мовне перетворення, але й культурну адаптацію змісту. З огляду на його важливу роль у міжкультурній комунікації та еволюцію від засобу передачі інформації до

інструмента культурного обміну, сучасне перекладознавство спрямоване на забезпечення адекватного відтворення змісту та стилю оригіналу, що сприяє гармонізації взаєморозуміння між різними мовними та культурними спільнотами.

1.2 Висвітлення особливостей перекладу турецького художнього тексту

Переклад художньої літератури є складним і багатограним процесом, який вимагає від перекладача не лише бездоганного знання мов, але й здатності глибоко відчувати культурний контекст, у якому створено оригінальний твір. Це мистецтво, яке поєднує в собі літературну майстерність, культурознавчі знання та мовну інтуїцію. Водночас перекладач, як художник, що стоїть перед чистим полотном, змушений приймати рішення, які впливають на сприйняття твору читачами іншої культури.

У цьому процесі перекладач постає перед численними викликами. Він мусить вирішити, як передати не лише смисл, але й емоційне забарвлення, стиль і настрої оригіналу. Ці завдання ускладнюються, коли мова йде про такі елементи, як імена персонажів, фразеологізми або сленг. Ці мовні елементи часто мають значення, що виходить за межі їхньої прямої семантики, і можуть бути насичені культурними, історичними чи соціальними відтінками, що робить їх надзвичайно складними для передачі в іншій мовній системі (Глава, 2023, с.68).

Однак, мистецтво перекладу не обмежується лише технічними аспектами. Воно також включає етичні питання, такі як вірність оригіналу та відповідальність перед автором і читачем. Перекладач повинен дотримуватися балансування між двома культурами, не втрачаючи при цьому ані автентичності, ані привабливості твору для нової аудиторії.

Імена персонажів у літературних творах відіграють важливу роль у створенні образів та розкритті їхніх характеристик. Вибір імен може бути як нейтральним, відображаючи загальноживані імена та прізвища, так і носити символічний характер, надаючи додаткову інформацію про особистість персонажа або його соціальний статус. Це робить переклад імен важливим завданням у перекладацькій

діяльності, яке вимагає від перекладача не лише високої мовної компетентності, але й творчого підходу для збереження оригінального змісту та культурної значущості (Кузнецова, 2020, с. 316).

Одним із прикладів авторів, що використовували символічні імена, є Орхан Памук, чия творчість наповнена глибокою символікою. У романі «Мене називають Червоний» (Памук О., 2019) імена персонажів несуть значне символічне навантаження. Наприклад, ім'я Кара (що означає "чорний" або "темний") відображає не лише зовнішні риси, але й внутрішній світ персонажа. Це ім'я підкреслює як складні моральні дилеми героя, так і його шлях через хаотичну та суперечливу дійсність. При перекладі такого імені на українську мову перекладач стикається з труднощами збереження символіки, оскільки необхідно не тільки передати буквальний зміст, але й зберегти культурні конотації та їхню значущість у контексті твору.

Одним із методів перекладу імен є збереження їх в оригінальному звучанні шляхом використання транскрипції або транслітерації. Це дозволяє уникнути втрати авторської інтенції та зберегти автентичність персонажів у перекладі (Гаргаєва, 2022). Наприклад, у романі Памука ім'я Шекюре, що походить від слова "şükür" (вдячність), залишається незмінним в українському перекладі. Це зберігає певну екзотичність та дозволяє читачеві сприймати ім'я як частину культурного контексту, уникаючи додаткових інтерпретацій.

Інший метод полягає у перекладі імен, тобто в пошуку або створенні імені, яке передаватиме те ж саме значення, що й оригінальне. Наприклад, ім'я Хайріє, що походить від слова "züaır" (благо або доброта), можна перекласти як Благовірна, що передає значення оригіналу. Такий метод дозволяє зберегти символічне значення імені та адаптувати його до сприйняття цільовою аудиторією.

Незалежно від обраного підходу, важливо узгодити його з усіма зацікавленими сторонами, зокрема з автором та видавцем, і послідовно дотримуватись обраної стратегії протягом усього тексту. Це дозволить забезпечити цілісність перекладу та уникнути непослідовності у передачі імен персонажів.

Фразеологізми, які є невід'ємною частиною будь-якої мови, особливо важко перекладати в художніх текстах, оскільки їх значення не можна визначити з суми значень окремих слів. Це створює додаткові труднощі для перекладача, адже такі одиниці мови несуть у собі культурні конотації, що додають тексту національного колориту. Враховуючи це, завдання перекладача полягає в адекватній передачі цих конотацій у цільовій мові, що вимагає не лише знання мови, але й розуміння культурного контексту (Бойко, 2021, с.48).

Найбільш оптимальним способом перекладу фразеологізмів є пошук у цільовій мові еквівалентної ідіоми з аналогічним значенням. Цей метод дозволяє зберегти колорит та стилістичні особливості оригіналу, забезпечуючи при цьому адекватність перекладу.

Якщо у цільовій мові не існує прямого еквівалента, перекладач може скористатися іншим підходом — передати значення ідіоми за допомогою нейтральних мовних засобів. Це дозволяє зберегти зміст висловлювання, хоча й ціною втрати частини його культурного забарвлення.

Сленг часто використовується в художніх текстах для того, щоб передати особливості мови персонажів та показати читачеві їх соціальне походження або регіональну приналежність. Це ефективний стилістичний прийом, який дозволяє глибше розкрити образи персонажів, але водночас створює значні труднощі для перекладача.

Основна складність перекладу сленгу полягає у тому, що сленгові вирази часто мають специфічний контекстуальний зміст, що не має прямого відповідника в іншій мові. Тому перекладач повинен не лише розуміти, які якості персонажа розкриває сленг, але й вміти підібрати відповідні вирази у цільовій мові, що збережуть оригінальний колорит та додадуть тексту необхідної експресії (Жиганюк, 2021, с.37).

Для успішного перекладу сленгу необхідно детально аналізувати його функцію в тексті, визначити, яку саме стилістичну або емоційну роль він виконує, і знайти або створити аналогічні мовні засоби у цільовій мові.

Турецька мова має специфічні культурні концепції та вислови, що не завжди мають еквіваленти в інших мовах. Важливість цих аспектів підкреслює, зокрема, професор Х. Девелі з Стамбульського університету, який досліджує культурні й мовні аспекти турецької мови, наголошуючи на складності перекладу культурних особливостей та глибинних когнітивних структур, що закладені в мові (Унал, 2024)

Турецька мова належить до алтайської мовної родини, яка відома своєю аглютинативною структурою. Аглютинативність полягає в тому, що до основи слова послідовно додаються афікси, кожен з яких виконує певну граматичну функцію. Наприклад, для вираження різних часів, осіб, відмінків та інших граматичних категорій у турецькій мові використовуються різні суфікси, які додаються до основи слова. Ця особливість створює певні труднощі при перекладі з мов, де такі значення передаються іншими способами, наприклад, за допомогою змін у закінченнях слів або використанням окремих допоміжних слів (Дворова, 2022, с.21).

Турецька культура є унікальною комбінацією впливів із різних культурних традицій, зокрема, арабської, перської, європейської та власної османської спадщини. Це призвело до того, що турецька мова запозичила значну кількість лексичних одиниць із цих мов, які мають специфічні культурні конотації. При перекладі важливо враховувати ці культурні особливості, оскільки деякі поняття, фразеологізми або ідіоми можуть не мати прямого еквівалента в іншій мові. Наприклад, слово “huzur” в турецькій мові несе в собі значення спокою, душевного миру і задоволення, але його переклад іншою мовою може вимагати використання кількох слів або фраз, щоб передати всі відтінки значення.

Також, важливо враховувати зміни, що відбуваються в сучасному турецькому суспільстві та як вони впливають на розвиток мови. Турецька мова, як і будь-яка інша, перебуває у стані постійної еволюції, зазнаючи впливу глобалізації, технологічного розвитку та соціальних змін. Наприклад, багато сучасних термінів у сфері інформаційних технологій або медіа запозичені з англійської мови і

адаптовані до турецької морфології, що вимагає від перекладача постійного оновлення своїх знань і розуміння нових мовних тенденцій.

Переклад на турецьку мову є багатограним процесом, який вимагає від перекладача високого рівня професійної підготовки, знань і досвіду. Успішний переклад має враховувати не тільки мовні особливості, але й культурні, соціальні та контекстуальні аспекти, щоб забезпечити адекватну передачу змісту, стилю і тональності оригінального тексту. Це є ключовою умовою для створення якісного та професійного перекладу, який буде зрозумілим і прийнятним для носіїв турецької мови.

Переклад турецької художньої літератури є надзвичайно складним і відповідальним завданням, що вимагає від перекладача не лише глибокого знання мови оригіналу та цільової мови, але й розуміння культурних, історичних та соціальних аспектів турецького суспільства. Турецька література має багату історію, що бере свій початок ще з османського періоду, і містить у собі численні жанри та стилі. Проте, незважаючи на цю багатогранність, перекладач стикається з низкою проблем, які виникають через різницю між мовними структурами, культурними концептами та художніми засобами вираження, характерними для турецької мови.

Література періоду Танзімату, яка є важливою частиною турецької культурної спадщини, представляє особливий інтерес для перекладачів. Вона розвивалася протягом кількох століть і охоплює різні жанри, такі як поезія, проза, драматургія та релігійні твори. Основною проблемою при перекладі османської літератури є архаїчність мови та специфічна лексика, що включає багато запозичень з арабської та перської мов. Перекладачеві необхідно враховувати не тільки мовні особливості, але й контекст, в якому створювалися ці твори, адже вони часто відображають релігійні та політичні погляди свого часу.

Давня турецька мова відрізняється від сучасної турецької тим, що містить значну кількість запозичень з арабської та перської мов, а також складні граматичні структури. Наприклад, багато термінів, які використовувалися в османській

літературі, не мають прямих еквівалентів в сучасній турецькій або українській мовах. Це ускладнює завдання перекладача, який повинен не тільки знайти відповідні еквіваленти, але й зберегти смислове навантаження, яке несе архаїчна лексика. Додатково, перекладач стикається з проблемою збереження стилю та ритму тексту, особливо в поетичних творах, де важлива кожна деталь (Сорокін С. В., Ксьондзик Н. М., 2016).

Література постісламського періоду насичена релігійною термінологією та алюзіями на ісламські тексти, такі як Коран і хадиси. Переклад таких текстів вимагає від перекладача не тільки знання релігійних основ, але й розуміння того, як ці алюзії впливають на зміст і сприйняття твору. У деяких випадках прямий переклад релігійної термінології може бути недостатнім або навіть невдалим, що змушує перекладача використовувати примітки або додаткові пояснення для читача. Наприклад, терміни, що описують конкретні ісламські обряди або догмати, можуть бути незнайомими українському читачеві, тому важливо знайти спосіб їх адекватного передання без втрати смислового навантаження.

Поезія займає важливе місце в османській літературі, і її переклад вимагає особливих навичок і творчого підходу. Традиційна османська поезія, така як газель або касида, має складну форму, яка включає певну кількість римованих рядків та специфічну метрику. Збереження цих поетичних форм в перекладі є одним з найскладніших завдань, оскільки це вимагає від перекладача не тільки знання форми, але й уміння відтворити її в іншій мові. Крім того, османська поезія часто використовує метафори та порівняння, які можуть бути важкими для адекватного передання в українській мові через культурні відмінності та особливості мови (Шмідт, 2013).

Турецька мова багата на ідіоми та фразеологізми, які часто є невід'ємною частиною художньої літератури. Ці мовні елементи можуть бути особливо складними для перекладу, оскільки вони несуть у собі не тільки буквальний зміст, але й культурні асоціації, які можуть бути незрозумілими для іноземного читача. Наприклад, турецькі ідіоми часто пов'язані з традиційними уявленнями,

релігійними поняттями або історичними подіями, що може вимагати додаткового контексту для повного розуміння. У таких випадках перекладач може використовувати різні підходи, такі як адаптація або пояснення, щоб зберегти ідіоматичний характер вислову в перекладі.

Турецька художня література має свої стилістичні особливості, які також можуть створювати труднощі для перекладача. Наприклад, використання складних синтаксичних конструкцій, особливий ритм оповіді або гра з мовними реєстрами можуть бути важкими для відтворення в українському тексті. Перекладач повинен враховувати не тільки зміст, але й стилістику оригіналу, намагаючись передати її засобами української мови. Це може включати вибір відповідного стилістичного рівня, збереження авторського стилю та тональності тексту, що є важливим для передачі атмосфери та емоційного впливу твору (Васків, 2017, с.69).

Сучасна турецька література часто використовує неологізми та діалектизми, що також може ускладнювати процес перекладу. Неологізми можуть відображати сучасні реалії або авторську гру зі словами, що вимагає від перекладача креативного підходу для збереження їхнього значення та функції в тексті. Діалектизми, в свою чергу, можуть бути важкими для передачі, оскільки вони можуть не мати прямих відповідників в українській мові. У таких випадках перекладач може вирішити використати аналогічні вирази з української мови або пояснити значення діалектизму в тексті.

Проблеми та труднощі перекладу турецької художньої літератури є багатограними та вимагають від перекладача не тільки знання мов, але й глибокого розуміння культури, історії та соціального контексту Туреччини. Незважаючи на складність цього завдання, успішний переклад дозволяє ознайомити українського читача з багатою турецькою культурною спадщиною та сприяє розвитку міжкультурного діалогу. Переклад турецької літератури є важливою частиною культурного обміну, яка сприяє взаєморозумінню між народами та збагачує літературну спадщину обох країн.

Таким чином, переклад турецької художньої літератури є складним процесом, що вимагає не лише мовної компетентності, але й глибокого розуміння культурних та історичних особливостей. Використання різноманітних перекладацьких стратегій, таких як адаптація імен, фразеологізмів, діалектизмів та стилістичних особливостей, дозволяє зберегти культурну автентичність оригіналу, забезпечуючи водночас доступність для українського читача. Успішний переклад турецької літератури сприяє міжкультурному діалогу та збагаченню літературних традицій обох народів.

1.3. Класифікації перекладацьких трансформацій у перекладознавстві

Перекладацькі трансформації, або перетворення мовних одиниць оригіналу на відповідні одиниці перекладу, є ключовим інструментом в арсеналі професійного перекладача. Ці трансформації забезпечують можливість збереження змісту, структури та стилю тексту при переході з однієї мови на іншу, водночас враховуючи відмінності у мовних системах та культурних контекстах (Горда, 2021, с.168).

Фахівці в галузі теорії перекладу, такі як А. Шевнін часто наголошують на тому, що процес перекладу неминує супроводжується виникненням певних невідповідностей. Ці невідповідності можуть бути обумовлені декількома чинниками, серед яких найважливішими є різниця у тезаурусах автора оригінального тексту та перекладача, а також існування так званих “ендемічних” мовних засобів. До таких засобів можна віднести, зокрема, артиклі в турецькій мові, які не мають прямого відповідника в українській мові, що створює додаткові виклики для перекладача (Шевнін, 2019).

У перекладацькій практиці використовують два основних підходи до здійснення перекладу: трансформаційний та денотативний. Кожен із цих підходів має свої особливості та сфери застосування, що обумовлює їхню доречність у певних видах перекладу.

Трансформаційний підхід до перекладу ґрунтується на ідеї, що переклад є процесом перетворення мовних об'єктів і структур вихідної мови на аналогічні об'єкти і структури мови перекладу на основі певних правил. У цьому контексті під трансформацією розуміється заміна мовних одиниць вихідної мови їхніми відповідниками у мові перекладу з урахуванням встановлених лексичних та граматичних правил. Це означає, що під час перекладу слова і словосполучення вихідного тексту підбираються з мови перекладу відповідно до наявних у словниках та граматиках списків відповідностей. Трансформаційний підхід є надзвичайно ефективним у випадках, коли йдеться про переклад текстів науково-технічного характеру, де важлива однозначність та точність передання змісту, оскільки такі тексти часто характеризуються стабільністю термінології та чіткими правилами використання мовних одиниць (Шевнін, 2019).

Денотативний підхід, навпаки, розглядає переклад як більш комплексний процес, що складається з кількох послідовних етапів. Відповідно до цієї теорії, процес перекладу складається з трьох основних етапів: перший етап передбачає сприйняття та розуміння повідомлення мовою оригіналу, другий етап полягає у формуванні когнітивного образу цього повідомлення, і, нарешті, третій етап – це інтерпретація та передача цього образу засобами мови перекладу.

Денотативний підхід дозволяє перекладачу здійснювати вільний вибір мовних засобів, які найбільш адекватно передають зміст та стилістику оригінального тексту. Цей підхід є більш гнучким та адаптивним, що робить його особливо доречним при перекладі художніх текстів, зокрема поетичних творів, де пріоритетом є передача емоційної насиченості та стилістичної специфіки, а не тільки фактичного змісту (Семотюк, 2011, с.83).

Вибір між трансформаційним і денотативним підходами до перекладу залежить від характеру тексту, його жанру, стилістичних особливостей, а також від мети перекладу.

У той час як трансформаційний підхід спрямований на забезпечення максимальної точності та однозначності передання змісту, денотативний підхід

орієнтований на створення перекладу, що зберігає оригінальну стилістику та викликає у читача аналогічні асоціації та емоції, як і оригінальний текст.

Перекладацькі трансформації в контексті турецького художнього тексту є важливою складовою перекладацької діяльності, оскільки саме вони дозволяють максимально точно передати зміст, стиль і культурні особливості оригіналу. Художній переклад із турецької мови на українську має свої специфічні виклики, зумовлені відмінностями у мовних системах, культурних кодах та літературних традиціях двох народів.

Українські дослідники, такі як Ірина Корунова та Леонід Черноватий, розглядають перекладацькі трансформації як необхідний інструмент адаптації тексту до норм та структур цільової мови. На думку Ірини Корунової, трансформації є ключовим засобом збереження семантичної і стилістичної еквівалентності між мовами. Вона підкреслює, що ці зміни дозволяють уникнути буквального перекладу, який часто не відповідає нормам цільової мови та може призвести до спотворення змісту оригіналу.

Леонід Черноватий розглядає перекладацькі трансформації як одну з найважливіших складових перекладацької діяльності, що дозволяє забезпечити збереження змісту, форми і стилю оригінального тексту. Він акцентує увагу на тому, що переклад не може обійтися без певних змін у тексті, оскільки різні мови мають відмінні граматичні структури, лексичні системи та стилістичні норми.

Одним із ключових видів трансформацій, які розглядають Ірина Корунова та Леонід Черноватий, є лексичні трансформації. До них належить калькування, яке передбачає дослівний переклад структур слова чи фрази з однієї мови на іншу. Це дозволяє зберегти семантику оригіналу, але потребує обережності, аби уникнути спотворення значення. Ще одним прикладом є модуляція — зміна точки зору або акценту при перекладі для збереження смислової відповідності. Модуляція допомагає уникати буквального перекладу, коли це може призвести до нерозуміння з боку цільової аудиторії.

Граматичні трансформації також відіграють важливу роль у перекладацькій діяльності. Це такі процеси, як транспозиція, яка передбачає зміну порядку слів або граматичної структури речення відповідно до норм цільової мови. Наприклад, при перекладі турецького речення "Bugün sinemaya gideceğim" (буквально: "Сьогодні я піду в кіно") українською як "Я піду в кіно сьогодні" необхідно змінити порядок слів, щоб адаптувати його до природного звучання в українській мові. Іншим прикладом є граматична заміна, коли одна граматична категорія замінюється іншою для досягнення природності перекладу.

Лексико-граматичні трансформації включають одночасні зміни як лексичних, так і граматичних елементів тексту. Наприклад, антонімічний переклад використовується тоді, коли замість прямого еквівалента перекладач використовує антонім, зберігаючи при цьому загальний смисл. Це дозволяє уникати буквального перекладу та забезпечує зрозумілість тексту для цільової аудиторії. Описовий переклад застосовується тоді, коли специфічні терміни чи поняття не мають точних відповідників у цільовій мові. Це дозволяє перекладачеві передати культурні та контекстуальні особливості тексту, пояснюючи їх зрозумілими для аудиторії термінами.

Особливу увагу дослідники приділяють стилістичним трансформаціям, які використовуються для збереження стилістичної єдності тексту та передачі емоційної насиченості. Компенсація дозволяє перекладачеві відновлювати стилістичні ефекти оригіналу через додавання еквівалентних елементів у тексті перекладу. Це важливо для збереження загальної стилістики та емоційної насиченості тексту, особливо у художніх творах. Експлікація або пояснювальний переклад є важливою для збереження культурної специфіки тексту, коли деякі реалії оригіналу можуть бути незрозумілими для читача перекладу.

Загалом, Ірина Корунова та Леонід Черноватий підкреслюють, що перекладацькі трансформації є ключовим інструментом для досягнення адекватного перекладу. Вони дозволяють не тільки передати зміст, але й

адаптувати текст до норм цільової мови, зберігаючи при цьому його стилістичні та культурні особливості.

Турецькій вчений Ахмет Шайяр, також наголошує на важливості перекладацьких трансформацій у процесі адаптації тексту. Ахмет Шайяр зазначає, що перекладацькі трансформації є особливо важливими при перекладі художніх творів, де необхідно зберегти не тільки зміст, але й стилістичні особливості оригіналу, такі як символіка, емоційна насиченість та культурні реалії. Він підкреслює, що без застосування трансформацій неможливо досягти адекватного перекладу, який би відповідав культурним і мовним нормам цільової аудиторії.

Ахмет Шайяр пропонує кілька ключових видів перекладацьких трансформацій, які застосовуються для забезпечення адекватного перекладу, особливо при роботі з художніми текстами. Основна увага Шайяра приділяється передачі культурних особливостей та стилістичних відтінків оригінального тексту у перекладі. Його підхід базується на важливості збереження культурної ідентичності та стилю при адаптації тексту до норм цільової мови.

До основних видів перекладацьких трансформацій, які розглядає А.Шайяр, належать:

1. Лексичні трансформації – зміна або адаптація слів, які можуть мати різні культурні конотації в різних мовах. Шайяр особливо акцентує на тому, що слова, які є специфічними для турецької культури, потребують або описового перекладу, або калькування, залежно від контексту.

2. Граматичні трансформації – включають зміни граматичної структури речень. Це може бути транспозиція (зміна порядку слів) або граматична заміна, коли перекладач змінює одну граматичну категорію на іншу для збереження адекватності тексту.

3. Стилiстичні трансформації – компенсація втрат, пов'язаних з неможливістю передати деякі стилістичні елементи в іншій мові. Важливим аспектом цього підходу є передача емоційної та культурної насиченості тексту, що часто є критичним при перекладі художніх творів.

А. Шайяр також звертає увагу на важливість комплексних трансформацій, коли перекладач одночасно змінює як лексичні, так і граматичні структури для досягнення більшого відповідника між оригінальним текстом і перекладом.

Для забезпечення глибшого розуміння процесу перекладу та точнішого визначення його особливостей важливо розглянути різні типи перекладацьких трансформацій, звертаючи особливу увагу на лексико-граматичні трансформації.

Один із варіантів класифікації належить Т. Левицькій, яка поділяє трансформації на три основні типи. До граматичних трансформацій, згідно з її класифікацією, належать будь-які зміни в структурі речень перекладу, переміщення компонентів у межах речення, членування складних речень на прості або об'єднання простих речень у складні. Цей тип трансформацій відображає гнучкість синтаксичної структури перекладу, що дозволяє адаптувати текст до вимог мови перекладу (Журавель, Хайдарі, 2015, с. 149).

Стилістичні трансформації, за класифікацією Т. Левицької, охоплюють такі техніки, як синонімічна заміна, експлікація (пояснення) та компенсація. Важливо зазначити, що синонімічна заміна не завжди включається до класифікацій інших мовознавців, однак Т. Левицька вважає її важливою частиною процесу адаптації стилістичних особливостей тексту оригіналу до мови перекладу (Журавель, Хайдарі, 2015, с. 149).

Лексичні трансформації за Т. Левицькою охоплюють еліпсис (опущення окремих частин тексту), додавання, уточнення та узагальнення (конкретизацію та генералізацію). Ці прийоми допомагають перекладачеві адаптувати лексичний склад тексту до культурних та мовних норм аудиторії, для якої виконується переклад (Журавель, Хайдарі, 2015, с. 149).

Науковець А. Шевнін пропонує структурувати трансформації, що дозволяє краще розуміти процес адаптації тексту до умов перекладу.

Зокрема, граматичні трансформації включають в себе кілька ключових прийомів. Перший — еліпсис, який полягає у вилученні частини тексту, що є зайвою або не має потреби у перекладі через наявність зрозумілого контексту.

Другий — додавання, яке є протилежністю еліпсису, коли необхідно внести додаткову інформацію для уточнення або збереження змісту в перекладі. Переміщення та перебудова полягають у зміні порядку слів або речень для більш природного звучання в мові перекладу. Транспозиція ж дозволяє змінювати граматичні категорії (наприклад, перекладати іменники дієсловами), щоб забезпечити точніше відображення змісту (Генрі, 2021, с.34).

Що стосується лексичних трансформацій, то вони зосереджені на адаптації лексичних одиниць перекладу до цільової мови. Антонімічний переклад, або переклад від супротивного, передбачає заміну лексеми на її протилежність для досягнення відповідного стилістичного чи смислового ефекту. Компенсація використовується у випадках, коли деякий елемент тексту неможливо точно передати в перекладі, тому перекладач додає новий елемент в іншому місці, щоб зберегти баланс змісту. Уточнення полягає у заміні ширшого терміну на конкретніший для уникнення двозначності. Навпаки, узагальнення є процесом заміни конкретного терміну на більш загальний, що дозволяє зберегти загальне значення тексту без надмірної деталізації.

Серед іноземних учених дослідження перекладацьких трансформацій залишається доволі обмеженим, проте Жан-Поль Віне, канадський лінгвіст, зробив значний внесок у цю сферу. Він першим у лінгвістиці розробив чітку методологічну класифікацію перекладацьких трансформацій, які відбуваються на різних рівнях мовної системи – лексичному, граматично-синтаксичному та на рівні передачі інформації. Його дослідження стали основою для подальших розробок у цій галузі.

Згідно з Жан-Поль Віне, перекладацькі трансформації поділяються на дві основні групи: прямі та непрямі. Прямі трансформації охоплюють такі техніки, як запозичення, калькування та буквальний переклад. Запозичення передбачає використання іншомовних слів без змін, калькування – це буквальний переклад мовних одиниць за зразком іншої мови, а буквальний переклад полягає у

відтворенні структури оригіналу з мінімальними змінами (Баклаженко, Герасименко, 2023, с.21).

Непрямі трансформації охоплюють більш складні процеси, які включають морфологічні заміни, модуляцію, переклад аналогами та еквівалентами, а також адаптацію. Наприклад, модуляція передбачає зміну точки зору або перспективи при перекладі, тоді як адаптація вимагає значного пристосування тексту до культурних чи мовних реалій цільової аудиторії.

Окремо Жан-Поль Віне виділив такі методи, як компенсація, описовий переклад, імплікація, узагальнення та уточнення. Ці техніки застосовуються у випадках, коли переклад вимагає додаткових пояснень або, навпаки, скорочень для забезпечення зрозумілості та точності.

У результаті своєї праці Жан-Поль Віне виділив шість основних перекладацьких трансформацій: запозичення, калькування, транспозиція (перестановка), модуляція, еквівалентність та адаптація. Його підхід не тільки структурував перекладацькі процеси, але й створив методологічну основу для подальших досліджень у галузі перекладу, зокрема в аспекті точності передачі змісту між мовами (Вінай, Дарбельне, 1965, с.331).

Серед усіх класифікацій перекладацьких трансформацій, найбільш повною та систематизованою є класифікація Т. Левицької. Вона пропонує поділ перекладацьких трансформацій на три основні групи: лексичні, граматичні та лексико-граматичні трансформації. Такий підхід дозволяє всебічно охопити процес перекладу, акцентуючи увагу на ключових аспектах заміни елементів вихідного тексту відповідно до особливостей мови перекладу.

Комплексний підхід дозволяє не лише зберегти точність змісту, але й зробити переклад більш природним для сприйняття читачем. Застосування класифікації Левицької є важливим для досягнення максимальної адаптації тексту до мови перекладу, що робить переклад доступним і зрозумілим для широкого кола читачів.

Наведемо особливості використання цих трансформацій в турецькій мові:

1. Лексичні трансформації: Включають заміну слів або фраз з метою досягнення адекватного перекладу. Включають заміну слів або фраз для досягнення адекватного перекладу. Це необхідно, коли пряма передача оригінального лексичного елемента неможлива через відсутність відповідника в мові перекладу. Певні культурні чи соціальні реалії, характерні для турецького контексту, можуть бути незрозумілими для українського читача та потребують адаптації, що вимагає особливої уваги перекладача для збереження смислової повноти (Гончара, 2015, с.55).

2. Граматичні трансформації: Турецька мова має свої специфічні граматичні конструкції, які часто не мають прямого еквівалента в українській мові. Наприклад, турецька мова використовує аглютинативну систему, яка вимагає спеціального підходу під час перекладу складних дієслівних форм. Специфічні соціальні норми, пов'язані з сім'єю, релігією або місцевими звичаями, можуть викликати непорозуміння або потребувати додаткових пояснень у перекладі. У таких випадках перекладач має знайти баланс між збереженням оригінального змісту і необхідною адаптацією для забезпечення зрозумілості та прийнятності тексту для читача (Гончара, 2015, с.55).

3. Стилiстичні трансформації: Включають зміни, що стосуються збереження стилю оригіналу. Художній текст має свої особливості у вираженні думок, що часто пов'язані з авторським стилем. Важливо зберегти ці стилістичні особливості, щоб передати тональність і атмосферу оригіналу. Складна синтаксична структура та особливості побудови речень турецької мови часто вимагають переформулювання або адаптування речень для збереження змісту й читабельності в українському перекладі. Наприклад, складні речення з численними підрядними конструкціями можуть бути розбиті на кілька простіших речень, щоб уникнути плутанини та зберегти логічний зв'язок. Турецька література багата на метафори, алегорії та інші фігури мови, які можуть втратити свій ефект у прямому перекладі. Перекладач повинен знайти еквівалентні засоби виразності в українській мові або

адаптувати їх до культурного контексту цільової аудиторії, щоб зберегти літературну цінність і вплив тексту (Гончара, 2015, с.55).

Переклад турецької літератури потребує врахування специфічних культурних особливостей, таких як традиції, звичаї, релігійні уявлення та соціальні норми, які глибоко вкорінені в турецькому суспільстві. Це вимагає від перекладача не лише мовних знань, а й розуміння культурного контексту, щоб зробити переклад доступним і зрозумілим для українського читача, водночас зберігаючи всі нюанси оригіналу.

Перекладацькі трансформації в контексті турецького художнього тексту є складним і відповідальним процесом, який вимагає глибокого розуміння мови оригіналу, культурного контексту та літературних прийомів. Тільки завдяки правильному використанню трансформацій можна забезпечити адекватний переклад, який збереже всі грані і нюанси оригінального твору.

Отже, перекладацькі трансформації є невід'ємною частиною перекладацької діяльності, дозволяючи адаптувати текст відповідно до мовних, культурних та стилістичних особливостей мови перекладу. Різні підходи до трансформацій, такі як лексичні, граматичні та стилістичні зміни, забезпечують точність і адекватність відтворення змісту, зберігаючи при цьому культурну і стилістичну специфіку оригіналу. Таким чином, застосування перекладацьких трансформацій сприяє досягненню функціональної еквівалентності та гармонізації міжкультурної комунікації.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1

Переклад турецької художньої літератури є складним і багатоаспектним завданням, яке вимагає від перекладача не лише досконалого знання мови оригіналу та мови перекладу, але й глибокого розуміння культурних, соціальних і історичних особливостей турецького суспільства. В умовах глобалізації переклад набуває важливого значення як засіб міжкультурної комунікації, особливо у сфері

художньої літератури, що є носієм не лише інформаційного, але й культурного, емоційного та історичного змісту.

Турецька мова, як представник алтайської мовної родини з аглютинативною структурою, суттєво відрізняється від флективної структури української мови, що зумовлює специфічні труднощі у перекладацькій діяльності. Основне завдання перекладача полягає у знаходженні адекватних мовних відповідників, які забезпечують збереження граматичних і синтаксичних особливостей тексту оригіналу.

Важливим компонентом перекладу є застосування перекладацьких трансформацій, що дозволяють адаптувати зміст і форму турецького тексту до українських мовних норм. Використання лексичних, граматичних і стилістичних трансформацій, таких як калькування, модуляція, транспозиція та компенсація, сприяє збереженню культурного колориту, змістової та структурної цілісності тексту оригіналу.

Збереження художньої цінності оригінального тексту є одним із ключових аспектів перекладацької діяльності, оскільки турецька література насичена літературними прийомами, такими як ритм, рима, метафори, алегорії, що формують її естетичну специфіку. Переклад таких елементів вимагає не лише точності, а й збереження емоційного впливу на читача.

Етичний аспект перекладу передбачає відповідальність перед автором та читачем за адекватну передачу змісту й стилю оригіналу. Особливо це важливо у випадках культурно та соціально насичених текстів, де буквальний переклад може призвести до втрати або спотворення значення.

Особливу складність становить переклад османської літератури, яка відзначається використанням архаїчної лексики, релігійних та політичних алюзій. Відтворення таких елементів вимагає від перекладача знань історичного та культурного контексту, що дозволяє передати текст із максимальною точністю.

Поряд із лінгвістичними аспектами, переклад турецької художньої літератури вимагає глибокого культурного аналізу. Це забезпечує збереження не

лише семантичних елементів, але й культурного коду твору, що сприяє передачі національної ідентичності та соціальних реалій, закладених в оригіналі. Таким чином, переклад виконує функцію культурного посередництва, дозволяючи зберегти індивідуальні особливості тексту і наблизити його до сприйняття іншомовною аудиторією.

Таким чином, переклад турецької художньої літератури сприяє розвитку культурного діалогу між народами, надаючи можливість українському читачеві глибше пізнати турецьку культуру. Адекватно виконаний переклад забезпечує збереження національної ідентичності, літературних традицій та естетичних цінностей оригіналу, збагачуючи культурний досвід обох народів і сприяючи поглибленню міжкультурної взаємодії.

РОЗДІЛ 2. ЛЕКСИЧНІ ПЕРЕКЛАДАЦЬКІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ВИЯВЛЕНІ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ РОМАНА ОРХАНА ПАМУКА “МЕНЕ НАЗИВАЮТЬ ЧЕРВОНИЙ”

2.1. Лексичні трансформації у перекладі романів

Переклад літературних творів, особливо романів, є складним процесом, який вимагає глибокого розуміння як мовних, так і культурних аспектів. Переклад художніх творів, особливо романів, є складною задачею, що потребує глибокого розуміння як мовних, так і культурних аспектів. Лексичні трансформації, тобто адаптація вибору слів і виразів у процесі перекладу, відіграють важливу роль у збереженні смислової, стилістичної та культурної автентичності оригіналу. В умовах глобалізації та зростаючого інтересу до міжкультурного обміну, дослідження лексичних трансформацій набуває особливої ваги, оскільки якість перекладу впливає на сприйняття роману іноземною аудиторією. У контексті глобалізації та зростаючого інтересу до міжкультурного обміну, дослідження лексичних трансформацій набуває ще більшого значення, адже якість перекладу впливає на сприйняття роману аудиторією іншомовних читачів.

Лексичні трансформації зосереджені на адаптації лексичних одиниць перекладу до цільової мови. Антонімічний переклад, або переклад від супротивного, передбачає заміну лексеми на її протилежність для досягнення відповідного стилістичного чи смислового ефекту. Компенсація використовується у випадках, коли деякий елемент тексту неможливо точно передати в перекладі, тому перекладач додає новий елемент в іншому місці, щоб зберегти баланс змісту. Уточнення полягає у заміні ширшого терміну на конкретніший для уникнення двозначності. Навпаки, узагальнення є процесом заміни конкретного терміну на більш загальний, що дозволяє зберегти загальне значення тексту без надмірної деталізації.

Контекстуальна заміна є ще одним важливим інструментом у перекладі, коли лексема або вираз в оригіналі замінюється на відповідник, що краще відповідає змісту в мові перекладу. Наприклад, у турецькій літературі часто зустрічається фраза "Allah aşkına" (буквально "заради Аллаха"), яка вживається для вираження емоційного звернення або прохання. Проте при перекладі на українську мову більш природною заміною може бути "заради Бога" або навіть "будь ласка", залежно від контексту. Така заміна враховує культурні й релігійні відмінності між двома мовами, дозволяючи передати емоційний зміст фрази у відповідному культурному контексті.

Лексичні трансформації використовуються в різних типах текстів, залежно від їх жанру, стилю та мети. Наприклад, у художньому перекладі вони дозволяють зберегти атмосферу твору та характер персонажів. В технічних та наукових текстах трансформації допомагають адаптувати термінологію та зберегти точність.

Наприклад, у перекладі наукових текстів часто зустрічається генералізація та конкретизація для збереження правильного змісту термінів. У художньому перекладі ж можна спостерігати модуляцію для передачі емоційного забарвлення висловлювань.

Однією з найбільших проблем під час перекладу турецьких текстів є передача культурно-специфічних елементів. Наприклад, ідіома "kafa yı umetik" дослівно перекладається як "з'їсти голову", але в українській мові набуває значення "сходити з розуму". Цей випадок демонструє калькування – один з методів лексичних трансформацій, коли дослівний переклад не здатен передати точний сенс виразу.

Важливим елементом є слово "hüzün", яке має глибоке культурне значення, пов'язане з колективним почуттям меланхолії, особливо в Стамбулі. У романі Орхана Памука "Чорна книга" (Kara Kitap) "hüzün" виступає як символ глибокого колективного суму. У цьому випадку перекладачеві важливо не лише передати його буквальне значення, але й відтворити багатозначну емоційність і культурний підтекст.

Важливо зазначити, що лексичні трансформації в перекладі залежать від мовної пари, особливостей обох мов та їх культурного контексту. Вони допомагають подолати розбіжності між мовами, зберігаючи при цьому цілісність та емоційний настрій оригінального тексту (Дрощенко, 2019, с.121).

Під час перекладу турецьких літературних творів виникає потреба в адаптації термінів, пов'язаних з османською культурою та мистецтвом. Наприклад, слово "nakkaş" (мініатюрист) відіграє важливу роль у розумінні культурного контексту роману Памука. Перекладач може залишити цей термін без перекладу з поясненням, або адаптувати його як "художник мініатюр", щоб зробити текст більш зрозумілим для українського читача.

Крім того, звертання "abi", яке використовується для позначення старшого брата або старшого чоловіка, може мати не лише родинне, але й соціальне значення в турецькому суспільстві. У перекладі такі звертання потребують особливої уваги, щоб зберегти їх значення та емоційний відтінок.

Цікавий приклад представлений в романі "Дім тиші" (Sessiz Ev), де автор використовує слово "abi" для звертання до старшого чоловіка, що вимагає від перекладача правильно передати всі культурні та соціальні нюанси цього звертання, які не завжди мають прямі еквіваленти в українській мові.

Проблеми еквівалентності та адекватності перекладу виникають тоді, коли в різних мовах відсутні точні відповідники певних лексичних одиниць, що ставить перед перекладачем складні завдання збереження як семантики, так і культурного контексту. Ці труднощі є особливо вираженими під час перекладу культурно-специфічних реалій, власних імен, історичних подій та інших явищ, які можуть бути мало відомими або зовсім незрозумілими для читача іншої мовної та культурної традиції.

Одним з найяскравіших прикладів є переклад імен власних, що можуть не тільки не мати точних відповідників у мові перекладу, але й бути пов'язаними з важливими культурними або історичними контекстами. Перекладач у такому випадку може використати транслітерацію, яка зберігає звучання імені, але

одночасно позбавляє читача розуміння його семантичного навантаження. Наприклад, імена персонажів у художніх творах можуть містити приховані сенси, асоціації або символіку, яку важливо передати читачу через пояснення або адаптацію.

Культурно-специфічні реалії, такі як назви страв, свят, звичаїв або міфологічних образів, є ще однією великою перешкодою для перекладача. Вони часто не мають точних відповідників у мові перекладу, що змушує перекладача вдаватися до прийомів додавання або опущення. Наприклад, традиційні страви, як-от турецький “менемен” чи японське “суші”, можуть залишатися в оригіналі або супроводжуватися коротким описом чи поясненням. Це дозволяє не тільки зберегти культурну автентичність, але й забезпечити адекватність розуміння для читача. Додаткові пояснення також використовуються для передання контексту свят або історичних подій, які є унікальними для певної культури.

Історичні події, маловідомі або зовсім незрозумілі читачеві іншої країни, потребують особливої уваги. Наприклад, переклад реалій, пов'язаних з подіями Османської імперії для англomовного читача, потребує не тільки ретельної інтерпретації, але й введення контексту. Перекладач може вдаватися до коротких приміток або коментарів, щоб уникнути непорозумінь і зберегти відповідний рівень адекватності перекладу.

Отже, збереження еквівалентності та адекватності перекладу є складним процесом, який вимагає не тільки знання мов, але й розуміння культурних відмінностей. Перекладач повинен вміло балансувати між оригінальним текстом і вимогами аудиторії, аби забезпечити як зрозумілість, так і збереження автентичного змісту тексту (Шишко, Луканська, 2021, с.237).

Від лексичних трансформацій залежить, як буде сприйматися твір у перекладі. Успішний переклад роману може повністю відтворити атмосферу, стиль і настрої оригінального тексту, якщо перекладач вміло адаптував лексичні і культурні особливості твору. Натомість, невдала лексична трансформація може спотворити зміст, викликати нерозуміння або навіть розчарування у читача.

Наприклад, неправильне використання калькування або контекстуальної заміни може призвести до втрати емоційної глибини, яку автор намагався донести через своїх персонажів чи описи.

Для перекладача важливо розуміти не лише мовну систему обох мов, але й глибоко занурюватися у культурний контекст обох суспільств. Це дозволяє йому смислового і стилістичного навантаження тексту. Тільки завдяки такій гнучкості і розумінню можна зберегти оригінальний колорит твору, зробивши його доступним і зрозумілим для нового читача.

Роман Орхана Памука “Мене називають Червоний” є цікавим прикладом дослідження взаємодії між мовою оригіналу та мовою перекладу. Роман, що насичений історичними, культурними та релігійними реаліями, викликає виклики для перекладачів через багатозаровість і символічність мови. Під час перекладу творів подібного жанру відбувається складна взаємодія лексичних одиниць, де кожна може містити кілька значень, які часто переплітаються з культурним контекстом.

Роман сповнений символізму, історичних контекстів та багатозарових значень, ставить перед перекладачами численні виклики, які потрібно подолати для забезпечення адекватності та точності перекладу.

1. Багатозначність лексичних одиниць

Однією з основних труднощів є багатозначність слів, що використані в романі. У “Мене називають Червоний” терміни часто мають кілька значень, що пов’язані з культурними та історичними реаліями. Перекладачеві необхідно не лише знайти відповідник у цільовій мові, але й зрозуміти, яке з можливих значень є найбільш доречним у даному контексті. Це потребує глибокого аналізу тексту та розуміння намірів автора.

2. Культурні реалії та специфіка

Культурний контекст є критично важливим аспектом, що впливає на процес перекладу. Роман насичений культурними елементами, такими як традиції, релігійні символи, історичні події та повсякденне життя в Туреччині. Багато з цих

елементів можуть бути незнайомими для українського читача, що ускладнює їхнє сприйняття. Перекладачі стикаються з викликом адаптації культурних реалій, іноді вимагаючи пояснень чи приміток, щоб забезпечити зрозумілість тексту.

3. Складність стилю автора

Стиль Орхана Памука характеризується використанням метафор, ідіоматичних виразів та образного мовлення, що надає тексту емоційної глибини та візуальної яскравості. Однак ці елементи можуть суттєво ускладнювати процес перекладу, оскільки метафори можуть не мати прямих аналогів у мові перекладу. Перекладач повинен знайти способи передати не лише зміст, але й емоційний заряд, який несе оригінал, що вимагає креативного підходу і глибокого розуміння художнього стилю автора.

4. Структурні особливості турецької мови

Турецька мова має свою специфіку в побудові речень, що може суттєво відрізнятися від української. Це часто вимагає від перекладачів адаптації структури речень, щоб зберегти логіку та зрозумілість висловлювань. Наприклад, порядок слів у турецькій мові може бути більш вільним, ніж в українській, що вимагає від перекладача вправності у формулюванні речень, аби зберегти не лише значення, а й ритм та стиль оригіналу.

5. Символіка кольорів та образів

Символіка кольорів також є важливим аспектом перекладу. Наприклад, у романі "Мене називають Червоний" Орхана Памука червоний колір символізує любов, кров і мучеництво. У перекладі важливо не лише відтворити буквальне значення кольору, але й зберегти його культурні й емоційні конотації, що можуть відрізнятися від української культурної традиції.

Переклад художніх творів також включає адаптацію стилістичних засобів, таких як метафори та порівняння. У творах Орхана Памука часто використовуються метафори, які можуть мати складну багатозначову символіку. Наприклад, у романі "Мене називають Червоний" перекладач стикається з викликом передати багатозначність символів, таких як мініатюри або художні

прийоми, описані автором. Ці метафори несуть культурну інформацію про османське мистецтво, яку потрібно зберегти в перекладі

6. Емоційна насиченість тексту

Роман "Мене називають Червоний" насичений емоційними переживаннями персонажів, які важливо передати в перекладі. Труднощі виникають, коли неправильний вибір слів може суттєво змінити сприйняття персонажів і їхніх емоційних станів. Перекладачі повинні бути особливо уважними до нюансів значення та емоцій, оскільки це є ключовим для адекватного відтворення оригіналу.

7. Інтертекстуальність

Орхан Памук часто посилається на інші літературні твори та художні традиції, що вимагає від перекладачів не лише знання оригінального тексту, а й обізнаності в ширшому культурному контексті. Це може створити додаткові труднощі, оскільки посилання можуть бути неочевидними для українського читача. Перекладачам потрібно вміти пояснити або адаптувати такі посилання, щоб забезпечити зрозумілість і зв'язність тексту.

8. Використання діалектів та розмовної мови

Якщо в романі використовуються діалекти або специфічна розмовна мова, це може призвести до додаткових труднощів. Перекладачеві потрібно знайти способи адекватно передати ці нюанси, зберігаючи автентичність персонажів та природність їхніх висловлювань.

Існують такі види лексичних трансформацій :

Калькування – це буквальный переклад іншомовного слова або виразу за його складовими частинами. При калькуванні елементи слова зберігають своє початкове значення, але адаптуються до морфології мови перекладу. Наприклад, турецьке *gökdelen* (буквально "той, що пробиває небо") перекладається як *небоскреб*.

Запозичення – це перенесення іншомовного слова без змін або з мінімальною адаптацією до фонетики й орфографії мови перекладу. Запозичене

слово може бути повністю або частково асимільоване в цільовій мові. Наприклад, турецьке слово *çay* запозичується в українську як *чай* без змін.

Конкретизація – це заміна загального слова чи виразу конкретнішим відповідником у мові перекладу. Це відбувається, коли в мові перекладу є термін, який точніше передає значення вихідного слова. Наприклад, турецьке слово *yiyecek* (їжа) може перекладатися як *продукти* або *страва* в залежності від контексту.

Генералізація – це протилежний процес конкретизації, коли в перекладі використовують більш загальний термін. Це потрібно, коли в мові перекладу немає еквівалента з таким самим рівнем деталізації. Наприклад, турецьке *kebarçi* (людина, що готує або продає кебаби) можна перекласти як *кухар*.

Модуляція – це зміна логічної або семантичної структури вислову для того, щоб передати його природніше мовою перекладу. Модуляція часто передбачає зміну точки зору або переформулювання. Наприклад, турецький вираз *Akşam oldu* (буквально "Настав вечір") в українському перекладі може стати *Вечоріє*.

Емфатизація – це підсилення емоційного або смислового значення при перекладі, щоб передати стиль або інтонацію оригіналу. Наприклад, турецьке *Çok açım* (Я дуже голодний) можна перекласти як *Я страшенно голодний*, посилюючи емоційне забарвлення.

Лексико-семантична заміна – це заміна слова або виразу іншим, схожим за змістом або функцією, але більш відповідним у контексті перекладу. Наприклад, турецьке *hüzün* (сум) може бути перекладене як *меланхолія* або *туга* залежно від контексту, щоб краще передати культурні або стилістичні особливості.

Лексичні трансформації відіграють ключову роль у забезпеченні адекватності та еквівалентності при перекладі літературних творів, сприяючи збереженню смислової та стилістичної цілісності оригінального тексту. Вони забезпечують адаптацію мовних одиниць до культурних і мовних особливостей цільової аудиторії, що дозволяє зберегти культурну автентичність і специфіку оригіналу. Успішне використання трансформацій сприяє відтворенню стилю,

емоційного забарвлення та контексту тексту, роблячи його доступним і зрозумілим для іншомовного читача.

2.2. Лексичні трансформації при перекладі роману Орхана Памука «Мене називають Червоний»

Лексичні трансформації відіграють ключову роль у перекладі роману Орхана Памука «Мене називають Червоний», оскільки вони забезпечують адекватну передачу змісту та стилістичних особливостей оригіналу. Часте застосування таких прийомів, як калькування, конкретизація, генералізація, модуляція та лексико-семантична заміна, дозволяє максимально адаптувати текст до української мовної та культурної системи. Завдяки цим трансформаціям переклад зберігає багатозначність і символіку, властиві оригінальному твору, і водночас робить його зрозумілим для українського читача, досягаючи смислової й культурної еквівалентності.

2.2.1. Калькування. Калькування – це один із видів граматичних та лексичних трансформацій, що використовується при перекладі для дослівної передачі структури іншомовного виразу або слова. Термін походить від латинського "calque", що означає "відбиток" або "копія". У контексті перекладу калькування полягає у відтворенні морфологічних або синтаксичних елементів оригіналу шляхом прямого перекладу його складових частин (лексем або морфем), при цьому зберігається оригінальна модель формування слова чи конструкції.

Існує два основні види калькування:

1. Лексичне калькування – це відтворення внутрішньої структури слова шляхом буквального перекладу його складових елементів. У результаті цього процесу в мові перекладу з'являється новий термін, який за морфологічною будовою і значенням копіює вихідне слово. Наприклад, турецьке слово *gökdelen* (складене з *gök* – "небо" і *delen* – "той, що пробиває") в українській мові передається як *небоскреб*. Тут обидві частини слова дослівно перекладені, зберігаючи структуру оригінального терміна.

2. Синтаксичне калькування – це буквальный переклад синтаксичної структури вихідного речення або виразу, при якому відтворюється порядок слів і граматичні елементи, притаманні вихідній мові. Наприклад, при перекладі турецького виразу *dil bilimi* (буквально "мова наука") в українську як *мовознавство* дослівно відтворюється синтаксична структура вихідного виразу. В обох випадках використовуються ті самі граматичні компоненти, але адаптовані до морфологічних і синтаксичних норм мови перекладу.

Приклади калькування:

Турецький вираз "şeytanın dürtmesiyle" (Памук, 1998, с.100) дослівно перекладено як "підбурюваний шайтаном". Це калькування фразеологізму, що зберігає структуру та значення оригіналу. У турецькій мові "şeytan" (шайтан) (Памук, 2019, (пер. О. Кульчинського), с.136) — це образ диявола, що у перекладі передається без змін.

"Frenk etkisiyle" (Памук, 1998, с.71) — перекладено як "під впливом франків" або "під впливом Заходу" (Памук, 2019, (пер. О. Кульчинського), с.94). Тут калькування відтворює оригінальну лексичну структуру, зберігаючи історичну та культурну значущість слова "Frenk", яке означає європейців, зокрема французів, у контексті Османської імперії.

Завдяки калькуванню перекладач досягає точності у передачі змісту, адаптуючи текст до української мови та водночас зберігаючи стилістичну цілісність оригіналу. Це дозволяє українським читачам краще розуміти зміст та особливості турецького тексту, не втрачаючи його автентичності.

2.2.2. Конкретизація. Конкретизація — це граматична трансформація, при якій загальне поняття в оригіналі замінюється конкретнішим в мові перекладу. Ця трансформація використовується тоді, коли в перекладній мові відсутній відповідний загальний термін, або коли контекст вимагає уточнення значення для точнішої передачі смислу. Конкретизація часто застосовується для передачі культурних, історичних або лексичних особливостей, які можуть бути менш очевидними в перекладній мові.

1. "Harem" (Памук, 1998, с.72).

В оригіналі "*Kendini Harem avlusundaki sedir ağacına sessizce asmış.*" — "Повісилася у внутрішньому дворі гарему під старим кедровим деревом" (Памук, 2019, (пер. О. Кульчинського), с.96). В українському перекладі використано конкретизацію і передано як "*у внутрішньому дворі гарему під старим кедровим деревом*". Гарем у турецькому контексті має чіткі культурні конотації, тому конкретизація допомагає детальніше описати місце, додаючи контекст і характеристики.

2. "Çıraklık yıllarımızda" (Памук, 1998, с.27).

Турецьке "*Çıraklık yıllarımızda*" (Памук, 2019, (пер. О. Кульчинського), с.31) перекладається як "*нід час нашого учнівства*", але для українських читачів конкретизовано як "*нід час нашого навчання ремеслу*". Слово "учнівство" у турецькому контексті часто вживається у відношенні до майстерності у мистецтві або ремеслі, тому в перекладі конкретизується, щоб показати специфіку навчання в малярстві.

3. "Altın ve ün sevgisiyle" (Памук, 1998, с.71).

В оригіналі "*altın*" означає "золото", але в українському перекладі використано конкретизацію і перекладено як "*багатство*" (Памук, 2019, (пер. О. Кульчинського), с.94). Це робить смисл яснішим, оскільки в українській культурі не завжди зрозуміло, що "золото" є символом матеріального багатства.

Конкретизація при перекладі роману "Мене називають Червоний" служить для заміни загальних понять конкретнішими, щоб забезпечити більш точне і зрозуміле відтворення смислу в українській мові. Цей прийом застосовується в тих випадках, коли загальний термін в оригіналі потребує уточнення або додаткового контексту для передачі культурних або лексичних нюансів. Завдяки конкретизації читач краще розуміє специфіку турецького контексту, що збагачує його сприйняття тексту.

2.2.3. Генералізація. Генералізація — це граматична трансформація, яка полягає у заміні конкретного терміна більш загальним поняттям. Вона застосовується в перекладі тоді, коли оригінальне слово або вираз надто конкретні

для мовної або культурної системи перекладу, або коли така конкретність не має важливого значення для контексту. Генералізація допомагає адаптувати текст до перекладної мови, спрощуючи або узагальнюючи значення.

"Frenk etkisiyle Batı'dan ve cizvit papazlarının götürdüğü resimlere kanıp yoldan çıkmış bazı zavallı Çinli üstatların etkisiyle Doğu'dan bu üslup, imza ve şahsiyet heveslerinin tâ yakınımıza kadar geldiğini bildiğim için sizlere bu konuda kısaca olacak üç hikâyeye anlatayim." (Памук, 1998, с.71).

"Під впливом Заходу та китайських майстрів, захоплених єзуїтськими малюнками, ці прагнення до стилю і підпису дісталися до нас." (Памук, 2019, (пер. О. Кульчинського), с.94).

Турецький термін "Frenk" (франки, конкретна група європейців) узагальнено до "Захід", що ширше охоплює всю європейську культуру, а не лише конкретну групу.

"Şehzademizin sünnet düğünü törenleri için yapmakta olduğum iki sayfalık resim" (Памук, 1998, с.75).

"Дві сторінки, які я створюю для церемонії обрізання сина султана." (Памук, 2019, (пер. О. Кульчинського), с.101).

Специфічний термін "şehzade" (принц) узагальнено до "син султана", щоб зробити термін зрозумілішим для українських читачів.

"Harem avlusundaki sedir ağacına" (Памук, 1998, с.72).

"Під деревом у дворі гарему." (Памук, 2019, (пер. О. Кульчинського), с.96).

Специфічне слово "sedir ağacı" (кедр) узагальнено до "дерево", оскільки в даному контексті вид дерева не є важливим для змісту.

"Çıraklık yıllarımızda bir ara aramızdaydı." (Памук, 1998, с.71).

"У період нашого навчання він був з нами." (Памук, 2019, (пер. О. Кульчинського), с.93).

Турецьке слово "çıraklık" (учнівство в майстерні) узагальнено до "навчання", що включає ширше поняття і робить його зрозумілішим для аудиторії, не обмежуючи конкретним ремісничим контекстом.

"*Tatar kızı*" (Памук, 1998, с.71).

"*Дівчина*" (Памук, 2019, (пер. О. Кульчинського), с.94).

Специфічне визначення етнічної приналежності "Татарська дівчина" було узагальнено до "*дівчина*". Етнічна приналежність в даному контексті не має суттєвого значення для українських читачів, тому можна її опустити, зберігши основну суть.

"*Gümüş akçeler dolu bir halı*" (Памук, 1998, с.76).

"*Килим, повний монет*" (Памук, 2019, (пер. О. Кульчинського), с.101).

Оригінальне "*gümüş akçeler*" (срібні османські монети акче) узагальнено до "*монет*". У цьому випадку генералізація дозволяє зробити текст доступнішим для українських читачів, які можуть не бути знайомі з терміном "акче".

"*Pir-i Kamil*" (Памук, 1998, с.24).

"*Старець*" (Памук, 2019, (пер. О. Кульчинського), с.28).

"*Pir-i Kamil*" — це конкретний термін, що позначає мудрого наставника в суфізмі. У перекладі термін узагальнено до "*старець*", щоб передати загальну ідею мудрості, без глибокого занурення в суфійську релігійну термінологію.

У перекладі роману "Мене називають Червоний" генералізація виступає як засіб заміни конкретних термінів оригіналу більш узагальненими поняттями, що полегшує сприйняття тексту українською аудиторією. Ця трансформація застосовується тоді, коли специфічність оригіналу не має суттєвого значення для контексту або є малозрозумілою для читачів у іншій культурній системі. Генералізація сприяє збереженню змістовної адекватності тексту перекладу, одночасно адаптуючи культурно марковані елементи до мовних та соціальних норм перекладної мови.

2.2.4. Модуляція. Модуляція — це граматична трансформація, що полягає в зміні логічної або смислової структури речення в перекладі. Вона застосовується, коли прямий переклад не дозволяє точно передати ідею або зробити текст природним для цільової аудиторії. Модуляція передбачає зміну точки зору або контексту, зберігаючи загальний зміст висловлювання.

"Karı vuruldu, açtım baktım: Kara Çelebi." (Памук, 1998, с.71).

"Хтось постукав у двері, я відчинив, дивлюся: Кара Челебі." (Памук, 2019, (пер. О. Кульчинського), с.93).

У турецькому реченні є пасивна конструкція "Karı vuruldu" (буквально "двері були вдарені"), в той час як в українському перекладі це перетворюється на активну фразу "хтось постукав у двері", щоб зробити речення природнішим і більш зрозумілим для українського читача.

"Sarılıp öpüştük." (Памук, 1998, с.71).

"Ми тепло привіталися." (Памук, 2019, (пер. О. Кульчинського), с.93).

У турецькому реченні конкретно йдеться про фізичні дії "обійнятися і поцілуватися", тоді як український переклад використовує модуляцію і передає це більш узагальнено як "привіталися", з акцентом на емоційну складову.

"İnanarak değil, usûldendir diye uyarıyordum bu girişi." (Памук, 1998, с.71).

"Я це говорив не через віру, а тому що так належало." (Памук, 2019, (пер. О. Кульчинського), с.93).

Тут оригінальне "usûldendir" (буквально "це за традицією") перекладається як "так належало", змінюючи акцент на соціальні норми, щоб передати зміст висловлювання більш природно для української аудиторії.

"Şeytan'ın da dürtmesiyle" (Памук, 1998, с.100).

"Підбурюваний дияволом" (Памук, 2019, (пер. О. Кульчинського), с.136)

Турецьке слово "dürtmesiyle" (буквально "штовхнутий") перекладається як "підбурюваний", що змінює фізичний сенс на психологічний або моральний, краще передаючи сенс фрази в українському контексті.

"Altın ve ün sevgisiyle bile bozulmaz." (Памук, 1998, с.71).

"Його не зіпсує навіть любов до багатства і слави." (Памук, 2019, (пер. О. Кульчинського), с.93).

Буквальний переклад турецького речення був би "не зіпсується через любов до золота і слави", але перекладено як "не зіпсує навіть любов до багатства і слави",

щоб зробити висловлювання природнішим та виразнішим для української аудиторії.

"Zavallı Çinli üstatların etkisiyle Doğu'dan" (Памук, 1998, с.71).

"Через вплив деяких поодиноких китайських майстрів зі Сходу" (Памук, 2019, (пер. О. Кульчинського), с.93).

У цьому прикладі турецьке слово "zavallı" (буквально "жалюгідний") перекладено як "поодинокі", що змінює акцент із фізичного або соціального стану на емоційний, надаючи виразу більш підходящого для українського контексту значення.

Модуляція у перекладі роману "Мене називають Червоний" здійснює зміни логічної або смислової структури речення для досягнення природності та точності в іншомовному контексті. Цей прийом застосовується, коли дослівний переклад не передає задуму автора або потребує адаптації для читачів цільової мови. Модуляція дозволяє зберегти зміст висловлювання, одночасно змінюючи точку зору або акцент, щоб максимально наблизити текст до мовних і культурних норм аудиторії перекладу.

2.2.5. Лексико-семантична заміна. Лексико-семантична заміна — це трансформація, при якій слово або вираз вихідної мови замінюється іншим словом або виразом у мові перекладу, що не є його прямим еквівалентом, але передає подібний або відповідний зміст. Така заміна часто використовується для досягнення природності перекладу, зважаючи на стилістичні або культурні відмінності між мовами.

"Karı vuruldu, açtım baktım: Kara Çelebi." (Памук, 1998, с.71).

"Хтось постукав у двері, я відчинив, дивлюся: Кара Челебі." (Памук, 2019, (пер. О. Кульчинського), с.93).

Турецьке слово "karı vuruldu" (буквально "двері були вдарені") замінено на більш природне для української "хтось постукав у двері". Хоча це не буквальный переклад, але він краще відповідає природним мовним конструкціям української мови.

"Sarılıp öpüştük." (Памук, 1998, с.71).

"Ми тепло привіталися." (Памук, 2019, (пер. О. Кульчинського), с.93).

Тут турецький вираз, що дослівно означає "обійнялися і поцілувалися", замінено на український вираз "тепло привіталися", який передає подібне значення, але більш звично для української мови.

"İnanarak değil, usûldendir diye uyarıyordum bu girişi." (Памук, 1998, с.71).

"Я це говорив не через віру, а тому, що так було заведено." (Памук, 2019, (пер. О. Кульчинського), с.93).

Турецьке слово "usûldendir" (буквально "це за звичаєм") замінено на фразу "так було заведено", яка краще передає ідею суспільних норм в українському контексті.

"Hüsrev ile Şirin'in Cennet misali masal bahçesinde..." (Памук, 1998, с.72).

"У казковому саду, як з раю, Хосрова і Ширін..." (Памук, 2019, (пер. О. Кульчинського), с.95).

В оригіналі використано порівняння з "Cennet" (рай), що дослівно означає "небесний сад". В українському перекладі це змінено на "казковий сад, як з раю", що краще звучить у контексті літературного стилю і передає образність опису.

"Şeytan'ın da dürtmesiyle resimlerinin kusursuzluğunu eski üstatlara borçlu olduğunu unutmuş." (Памук, 1998, с.72).

"Підбурюваний дияволом, він забув, що досконалість його малюнків була заслугою старих майстрів." (Памук, 2019, (пер. О. Кульчинського), с.95).

Вираз "eski üstatlar" (буквально "старі майстри") замінено на "старі майстри", що є близьким за змістом, але точнішим в українському культурному контексті, щоб підкреслити вплив традиційних майстрів минулого.

У перекладі роману "Мене називають Червоний" лексико-семантична заміна слугує засобом лексичної трансформації, при якому слова або вирази оригінального тексту замінюються на інші, що не є їх прямими еквівалентами, проте передають подібне або відповідне значення в контексті перекладу. Цей прийом застосовується для забезпечення природності перекладу, зважаючи на

стилістичні та культурні особливості цільової мови. Лексико-семантична заміна дозволяє зберегти смислову адекватність тексту, адаптуючи його до мовних і культурних норм аудиторії перекладу.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2

У розділі 2 ми проаналізували лексичні перекладацькі трансформації, які були застосовані для адекватного відтворення змістових та культурних особливостей роману Орхана Памука «Мене називають Червоний» в українському перекладі. Виявлено, що кожна лексична трансформація, а саме калькування, конкретизація, генералізація, модуляція та лексико-семантична заміна, відіграє ключову роль у збереженні багатозначності та національного колориту оригіналу.

Калькування, зокрема, забезпечує відтворення семантичної основи турецьких культурних реалій, хоча вимагає від перекладача уважного підходу, щоб уникнути спотворення або неприродності у перекладі. Цей прийом виявився особливо корисним при передачі унікальних концептів, що є важливими для розуміння соціокультурного контексту роману.

Конкретизація була ефективним інструментом для уникнення надмірної узагальненості, адже дозволяла деталізувати певні поняття та надавати їм точнішого значення. Завдяки цьому прийому вдалося зберегти атмосферу оригіналу та точніше передати його стиль, особливо у сценах, де авторська деталізація є критично важливою.

Генералізація, у свою чергу, стала доречним рішенням у тих випадках, коли окремі культурні деталі не мали прямого відповідника в українській мові або могли б бути не зрозумілими для українського читача. Цей прийом забезпечував передачу загального смислу, водночас зберігаючи цілісність художнього тексту.

Модуляція слугувала засобом зміни точки зору та акцентів, що дозволяло досягти більшої смислової відповідності та зберегти логіку сприйняття тексту українською аудиторією. Зміщення акцентів у перекладі сприяло збереженню

художнього задуму автора, передаючи приховані сенси й емоційні нюанси, характерні для турецького тексту.

Лексико-семантична заміна дозволила забезпечити природність та адекватність перекладу, адаптуючи значення окремих лексем та виразів до норм і стилістики української мови. Це сприяло точнішому відтворенню стилю й настрою оригіналу, роблячи текст перекладу зрозумілішим і більш прийнятним для читача.

Отже, результати аналізу демонструють, що лексичні трансформації відіграють важливу роль у забезпеченні адекватного перекладу, що враховує культурні та стилістичні особливості оригіналу. Такі трансформації є необхідним інструментом для збереження семантичної, стилістичної та емоційної глибини твору, що дозволяє адаптувати турецький текст до українського мовного середовища, зберігаючи його художню цінність та культурну автентичність.

РОЗДІЛ 3. ГРАМАТИЧНІ ПЕРЕКЛАДАЦЬКІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ВИЯВЛЕНІ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ РОМАНУ ОРХАНА ПАМУКА “МЕНЕ НАЗИВАЮТЬ ЧЕРВОНИЙ”

3.1. Граматичні трансформації, їх види та особливості

Граматичні трансформації — це зміни, що виникають у процесі перекладу, коли граматичні конструкції та форми в мові-оригіналі перетворюються на відповідні або подібні граматичні форми в мові перекладу. Вони є невід'ємною частиною перекладацького процесу, оскільки мови різняться за своїми граматичними структурами, а пряма передача кожного граматичного елемента не завжди є можливою або доречною. Внаслідок цього перекладачі змушені використовувати граматичні трансформації для забезпечення точності, адекватності та природності перекладу.

У сучасному перекладознавстві існує кілька визначень граматичної трансформації, що базуються на різних підходах і принципах. З огляду на ці та інші визначення, можна стверджувати, що граматична трансформація в перекладі полягає в зміні граматичних характеристик слів, словосполучень або речень з метою уникнення буквального перекладу. Це дозволяє адаптувати текст до граматичних норм мови перекладу і зробити його адекватним.

Основні види граматичних трансформацій:

1) Трансформація заміни частини мови. Однією з поширених трансформацій є заміна частини мови при перекладі. У турецькій мові часто використовуються дієслівні конструкції, які в українській можуть бути замінені на інші частини мови. Наприклад, турецький вираз "mutlu olmak" (буквально "бути щасливим") часто перекладається на українську як "щастя", де дієслово "бути" замінюється іменником для досягнення більш природної структури перекладу.

2) Трансформація зміни граматичної категорії. Ця трансформація включає зміну граматичних категорій, таких як рід, число або вид дієслова. Наприклад, у турецькій мові немає категорії роду, тоді як в українській рід є важливим аспектом. Турецьке речення "O güzel" (буквально "Він/вона красивий/красива") може бути перекладено як "Вона красива" або "Він красивий" залежно від контексту, що потребує зміни граматичної категорії роду.

3) Трансформація пасивних конструкцій. Пасивний стан часто використовується в турецькій мові, проте в українській такі конструкції зазвичай перекладаються активними формами для збереження природності мови. Наприклад, турецьке речення "Sorgular sevaplandi" (буквально "Запитання були відповіді") може бути трансформовано в активну конструкцію "Він/вона відповів на запитання" в українському перекладі.

4) Трансформація синтаксичних структур. Синтаксис турецької мови, зокрема порядок слів у реченні, часто потребує зміни при перекладі на українську. Наприклад, у турецькому реченні "Kitabı okudum" (буквально "Книгу я прочитав") дієслово знаходиться в кінці, проте в українській переклад буде звучати більш природно як "Я прочитав книгу", де порядок слів змінено для відповідності українському синтаксису.

5) Трансформація еліптичних конструкцій. Еліптичні конструкції часто використовуються в турецькій мові, де певні елементи можуть бути опущені, але їх часто доводиться відновлювати в українському перекладі для збереження зрозумілості. Наприклад, у турецькому реченні "Yarasağım" (буквально "Зроблю") контекст може вимагати розширення до "Я зроблю це" в українському перекладі для ясності.

6) Додавання та вилучення граматичних елементів. У турецькій мові граматичні елементи, такі як особові закінчення дієслів, вбудовані в самі дієслова. Наприклад, у реченні "Doktorum" (буквально "Я лікар") особове закінчення "um" вказує на першу особу. В українському перекладі особове займенник може бути додано для чіткості: "Я лікар".

Кожна перекладацька трансформація має свої причини і є мотивованою певними потребами. В ході досліджень встановлено, що фахівці не завжди погоджуються щодо причин використання трансформацій. Наприклад, І. Корунець вводить поняття “комунікативної компетенції” і виділяє три основні причини перекладацьких трансформацій:

1. різниця в мовних системах оригіналу і перекладу (відсутність або різниця категорій двох мов);
2. розбіжності в мовних нормах (відхилення від стандартів);
3. відмінності в узусі — правилах використання мови в конкретних ситуаціях, що відображають мовні звички й традиції носіїв обох мов.

Н. Чолак оглядає вісім причин застосування трансформацій з метою підвищення рівня еквівалентності та адекватності:

1. уникнення порушення правил сполучуваності одиниць у мові перекладу;
2. прагнення зробити переклад більш ідіоматичним;
3. подолання міжмовних розбіжностей у побудові речень;
4. уникнення нетипових словотворчих моделей;
5. уникнення повторів, надлишковості або нечітких висловлювань;
6. прагнення зробити переклад більш лаконічним;
7. необхідність донести важливу фонову інформацію або зменшити її надмірність;
8. передача гри слів і образності.

На думку А. Жовтобрюха, для адекватного перекладу важливо вміти правильно аналізувати граматичну структуру іноземного тексту, точно визначати граматичні труднощі та будувати речення відповідно до норм мови перекладу і жанру. Він виділяє такі граматичні труднощі:

1. труднощі через різницю в граматичній будові мов і їхніх категоріях;
2. труднощі, що виникають через різний обсяг змісту подібних форм у двох мовах;

3. труднощі, викликані відмінними функціональними характеристиками граматичних явищ у мові оригіналу і перекладу;

4. труднощі, зумовлені різною частотністю використання граматичних явищ та відмінностями в мовностилістичних нормах.

Таке представлення різних поглядів підкреслює важливість індивідуального підходу до вибору трансформацій під час перекладу, враховуючи як мовні відмінності, так і культурні аспекти двох мов.

Причини застосування граматичних трансформацій можуть бути об'єктивними і суб'єктивними. До об'єктивних причин належать культурні й мовні відмінності, різниця у граматичних структурах мов. Суб'єктивними є фактори, такі як недостатність часу під час усного перекладу, особистий стиль перекладача або його належність до певної мовної спільноти. Важливо зазначити, що існують два основні види граматичних трансформацій: стійкі міжмовні відповідності, що утворюються завдяки граматичним трансформаціям, і контекстуальні, що виникають в процесі перекладу залежно від контексту, зумовлені структурними відмінностями між мовами.

Різні дослідники пропонують свої класифікації граматичних трансформацій, які відображають особливості перекладу та адаптації тексту. Наприклад, Віней і Дарбельне, канадські лінгвісти, створили систему класифікації, що охоплює такі основні трансформації, як калькування, дослівний переклад та адаптація. Калькування передбачає використання граматичної структури оригінального тексту з певною адаптацією до правил мови перекладу, тоді як дослівний переклад зберігає зміст без змін у граматичній структурі. Адаптація ж є найгнучкішим методом, який враховує культурні та контекстуальні особливості мов.

Інший підхід пропонує британський лінгвіст Джон Кетфорд. Він виділяє міжривневі трансформації, де лексичні елементи можуть бути замінені граматичними, і навпаки, залежно від контексту перекладу. Наприклад, дієслова в одній мові можуть бути замінені на іменники в іншій для точнішого відображення змісту. Також Кетфорд підкреслює важливість замін частин мови, де, наприклад,

іменники можуть трансформуватися у прикметники для збереження природності тексту у перекладі.

Пітер Ньюмарк, також британський перекладознавець, пропонує ще одну класифікацію граматичних трансформацій. Серед них він виокремлює структурні зміни, де змінюється порядок слів у реченні. Перестановка, або транспозиція, дозволяє змінювати частини мови без зміни загального значення. Він також пропонує модуляцію як спосіб зміни точки зору або структури речення, щоб зберегти оригінальний зміст, адаптуючи його до мовних і культурних норм цільової мови.

Жан-Поль Віне і Жан Дарбельне додатково зосереджуються на модуляції, яка дозволяє змінювати перспективу та структуру речення. Їх підхід особливо корисний, коли збереження прямого значення не передає оригінальну емоційну чи стилістичну забарвленість.

Моніка Арнольд, німецька дослідниця, виділяє такі граматичні трансформації, як зміни порядку слів і еліпсис. Вона вважає, що для забезпечення природності мови перекладу порядок слів може змінюватися відповідно до синтаксичних норм цільової мови. Еліпсис, або опускання окремих елементів, застосовується для уникнення надмірної деталізації, зберігаючи при цьому основний зміст.

Таким чином, ці класифікації граматичних трансформацій допомагають перекладачам і дослідникам обрати найефективніші методи для досягнення адекватного перекладу. Вибір конкретної трансформації залежить від специфіки тексту, цільової аудиторії та мовних особливостей кожної конкретної пари мов.

Граматичні трансформації в перекладі турецького роману на українську мову є важливим інструментом для адаптації тексту до норм і традицій мови перекладу, забезпечуючи його адекватність та природність. Вибір та застосування трансформацій обумовлені міжмовними та культурними відмінностями, що дозволяє зберегти емоційне та стилістичне забарвлення оригінального тексту. Різні підходи дослідників до класифікації граматичних трансформацій демонструють,

що перекладачі повинні обирати найдоцільніші методи для досягнення еквівалентності та комунікативної відповідності.

3.2 Граматичні трансформації при перекладі роману Орхана Памука «Мене називають Червоний». Граматичні трансформації у перекладі роману Орхана Памука “Мене називають Червоний” є важливим аспектом перекладацької діяльності, що відображає глибокі лінгвістичні та культурні відмінності між мовами оригіналу та перекладу. Цей роман — складний твір, що поєднує історичні та філософські елементи з детективною інтригою, тому його переклад вимагає уважної роботи над граматичними структурами та значеннями.

Найпоширенішими видами граматичних трансформацій є такі:

Опущення — це процес усунення зайвих слів або фраз, які не впливають на зміст тексту, але можуть бути непотрібними для цільової мови. Це допомагає уникнути надмірності та зробити переклад стислішим.

Членування речень — трансформація, при якій складні речення оригіналу розділяються на кілька простих у перекладі. Це робиться для покращення зрозумілості й відповідності стилістичним нормам мови перекладу.

Об’єднання речень — процес, коли кілька коротких або простих речень оригіналу з’єднуються в одне складне речення в перекладі. Це допомагає зробити текст більш плавним і зручним для читання.

Перестановка — зміна порядку слів або частин речення в перекладі для відповідності граматичним нормам мови перекладу або для досягнення стилістичної природності тексту.

Роман Орхана Памука написаний турецькою мовою, яка за своєю структурою та граматиною значно відрізняється від української. Турецька мова є аглютинативною, що означає, що вона широко використовує афікси для вираження граматичних категорій, таких як час, аспект, спосіб та інші. Водночас українська мова використовує флективну систему, де багато граматичних значень виражається через зміни закінчень слів.

Однією з ключових граматичних трансформацій при перекладі роману є зміна порядку слів. Турецька мова дозволяє вільний порядок слів у реченні, в той час як українська має більш фіксований порядок. Наприклад, у реченнях турецького оригіналу дієслово часто знаходиться в кінці, тоді як в українській мові воно зазвичай стоїть у середині або ближче до початку речення. Перекладач повинен змінювати структуру речення, щоб воно відповідало правилам українського синтаксису, водночас зберігаючи стиль автора.

Турецька мова має кілька часових форм, які можуть передавати різні відтінки минулого, наприклад, завершеність або тривалість дії. Українська система часів має менше форм, тому перекладач іноді змушений вдаватися до лексичних засобів або інших граматичних конструкцій, щоб передати значення, які неможливо передати через форму дієслова. Наприклад, у турецькій мові є відмінність між “*minik yazarak*” (я писав трохи) та “*yazyordum*” (я писав довго), тоді як в українському перекладі обидва вирази можна передати формою “писав”, але з додаванням уточнюючих слів.

У турецькій мові номіналізація (перетворення дієслів на іменники) є поширеною практикою, тоді як в українській мові вона використовується рідше. Наприклад, конструкція “*okumanın sevincini*” (радість від читання) може бути передана як “радість читати” в українському перекладі, що вимагає зміни частини мови. Це є прикладом заміни частин мови, яка дозволяє зберегти точність змісту, але змінює структуру речення.

Граматичні трансформації не лише забезпечують збереження смислу оригіналу, але й допомагають передати культурні та стилістичні особливості роману. Памук широко використовує специфічні турецькі граматичні конструкції для створення певного ритму і стилю оповіді, які можуть бути важкими для відтворення в українській мові. Перекладач має дбати не лише про граматичні зміни, але й про збереження загальної атмосфери твору.

Наприклад, у турецькій мові особисті займенники часто опускаються, оскільки вони передаються через форми дієслів. В українській мові їх опускати

небажано, тому перекладач мусить додавати займенники для збереження зрозумілості тексту. Однак надмірне їх використання може вплинути на стиль тексту, тому це вимагає тонкого балансу між точністю та стилістичною відповідністю.

Грамматичні трансформації у перекладі роману Орхана Памука “Мене називають Червоний” відображають специфіку адаптації турецького тексту до українських мовних норм, зокрема через використання різних видів трансформацій, таких як опущення, членування та об'єднання речень, перестановка слів. Ці трансформації допомагають передати складність і ритм оригінального тексту, водночас забезпечуючи його природність для українського читача. Таким чином, граматичні трансформації стають важливим засобом для збереження змісту, стилю та культурної атмосфери твору Памука у перекладі.

3.2.1. Синтаксичне уподібнення (дослівний переклад). Синтаксичне уподібнення, або дослівний переклад, є різновидом калькування, що полягає у відтворенні граматичних структур вихідної мови у мові перекладу шляхом збереження початкового порядку слів, синтаксичних зв'язків та інших граматичних елементів.

Синтаксичне уподібнення, як перекладацька трансформація, є однією з базових технік у перекладі, яка орієнтується на збереження синтаксичної структури вихідної мови. Його основна мета — максимально точно передати не лише зміст, а й форму оригінального тексту, зокрема зберегти граматичну організацію речень. У цьому процесі перекладач слідує структурі оригіналу дослівно, що часто призводить до прямого переносу граматичних конструкцій з однієї мови на іншу.

Наприклад, при перекладі з турецької на українську синтаксичне уподібнення може бути застосоване, якщо обидві мови мають аналогічну конструкцію для вираження певних відносин, таких як активний чи пасивний стан, інфінітивні структури чи порядок слів у реченні. Це дозволяє перекладачу зберегти авторський стиль, ідіоматичність та логічну побудову тексту.

Ben Ölüyüm (Памук, 2019, с.9).

Я — мрець (Памук, 2019, (пер. О. Кульчинського), с.4).

Дослівне відтворення структури простого речення з дієслівною зв'язкою в обох мовах. В українській мові можливий більш природний варіант "Я мертвий", але перекладач зберігає дослівний підхід.

Karım, çocuklarım beni arıyorlardır. Kızım ağlaya ağlaya tükenmiş, bahçe kapısına bakıyordur (Памук, 2019, с.9).

Мене шукають дружина та діти. Дочка виплакала всі сльози, стоїть геть виснажена й дивиться на ворота. (Памук, 2019, (пер. О. Кульчинського), с.4).

Дослівно збережена структура турецького оригіналу з використанням паралельної граматики. Хоча в українській мові можна було б зробити переклад природнішим, наприклад: "Дружина й діти шукають мене. Дочка, виплакавши всі сльози, стоїть виснажена, дивлячись на ворота."

En son, alçak katilimin karlı, çamurlu ayakkabılarını gördüm. (Памук, 2019, с.11)

Останнє, що побачив, — це бруднющі, обліплені снігом чоботи паскуди-вбивці. (Памук, 2019, (пер. О. Кульчинського), с.7).

Тут збережено дослівний порядок слів: "останнє, що побачив — брудні чоботи," хоча можна було б адаптувати: "Найостанніше, що я бачив — це чоботи вбивці, вкриті брудом і снігом."

Bir an önce cesedimi bulsunlar, namazımı kılıp, cenazemi kaldırıp beni gömsünler artık! (Памук, 2019, с.11).

Швидше б вони знайшли моє тіло, здійснили намаз і поховали мене. (Памук, 2019, (пер. О. Кульчинського), с.7).

Дослівне відтворення структури: збережений порядок дій (знайти тіло, провести намаз, поховати), хоча в українській можна було б змінити послідовність для стилістичної плавності.

Niye ağladım, bilmiyorum: Ölüler için mi, yoksa tuhaf, bunca yıldan sonra hâlâ yaşıyor olduğum için mi... (Памук, 2019, с.12).

Чому плакав, не знаю: чи за небіжчиками, чи через те, що — дивна річ — за плечима стільки літ, а я все ще живий... (Памук, 2019, (пер. О. Кульчинського), с.8).

Дослівне відтворення питальної структури, що зберігає порядок турецьких частин речення. Хоча в українській мові можна було б змінити структуру для більш природного звучання, перекладач слідує оригінальному порядку: "Чи через небіжчиків я плакав, чи через те, що все ще живий після стількох років..."

Nefesimi dinledi, nabzıma baktı... (Памук, 2019, с.9).

Він підслухав моє дихання, перевірів пульс... (Памук, 2019, (пер. О. Кульчинського), с.4).

Дослівна передача дій в тій самій послідовності, хоча в українській мові можна було б застосувати інший порядок або структуру дієслів.

Eskiden İstanbul daha fakir, daha küçük, daha mutluysun deseler inanmazdım belki, ama kalbim böyle diyordu (Памук, 2019, с.14).

Якби мені сказали, ніби колись Стамбул був бідніший, менший і щасливіший, я швидше за все не повірив би, хоча серце погоджується... (Памук, 2019, (пер. О. Кульчинського), с.12).

Перекладач відтворює оригінальну структуру порівняння та умовної форми, калькуючи турецьке речення: "якби сказали... не повірив би." Це зберігає оригінальний турецький ритм, хоча в українській можна було б дещо змінити, щоб зробити текст природнішим.

Sokaklar mı darlaşmıştı, yoksa bana mı öyle geliyordu? (Памук, 2019, с.14)

Чи вони справді повужчали, чи так мені здавалося? (Памук, 2019, (пер. О. Кульчинського), с.12).

Структура і порядок слів кальковані з оригіналу: два питання, об'єднані в одну конструкцію, де в українській також можна було б адаптувати, наприклад: "Можливо, вулиці справді стали вузькими, або це мені тільки здавалося?"

Kimi yerlerde, birbirlerine karşılıklı uzanmış evler arasına sıkışmış sokaklarda, üzerleri yüklü atlara çarpmamak için duvarlara, kapılara sürüne sürüne yürümek zorunda kaldım. (Памук, 2019, с.14).

В деяких місцях, на вуличках, затиснутих поміж будинків, які вишикувались один навпроти одного, я мусив просуватися, обтираючи стіни й двері, аби не наштовхнутись на нав'ючених коней. (Памук, 2019, (пер. О. Кульчинського), с.12).

У цьому випадку дослівно калькується опис ситуації: порядок слів і логіка речення зберігаються, хоча українською можна було б дещо відредагувати, щоб звучало природніше: "Вузькі вулички, затиснуті будинками, змушували мене притискатися до стін і дверей, щоб уникнути нав'ючених коней."

Rahmetli annem on iki yumurta için üç akçe saymak gerektiğini görseydi, 'Tavuklar şımarıp kafamıza sışmadan başka bir diyara kaçalım' derdi.' (Памук, 2019, с.15).

Якби моя покійна мама почула, що за дюжину яєць треба платити три акче, вона сказала б: 'Тікаймо звідси в інші краї, поки капосні кури не напаскудили нам на голову'. (Памук, 2019, (пер. О. Кульчинського), с.13-14).

Структура та розташування слів дослівно перенесені з турецького оригіналу. Це класичний приклад калькування в побудові складного речення з прямою мовою, що може здаватися трохи незграбним у перекладі, але зберігає структуру оригіналу.

Başka pek çok şehirde olduğu gibi İstanbul'da da paranın hiç mi hiç değleri kalmamıştı artık. (Памук, 2019, с.15).

Подібно безлічі інших міст, у Стамбулі гроші стрімко втратили свою вартість. (Памук, 2019, (пер. О. Кульчинського), с.13).

Переклад дотримується турецької структури з використанням слова "подібно" на початку, що не є типовим для української мови, де можна було б змінити на більш природне: "Як і в багатьох інших містах, гроші в Стамбулі різко знецінилися."

Zenginler de artmış mıydı, yoksa bana mı öyle geliyordu (Памук, 2019, с.14).

І багатіїв побільшало. Чи мені таки здавалося? (Памук, 2019, (пер. О. Кульчинського), с.13).

Тут зберігається структура і порядок слів турецького речення. В українській версії це можна було б зробити менш калькованим: "Здавалося, що багатіїв стало більше. Чи це мені лише так здавалося?"

У наведених прикладах ми бачимо численні випадки синтаксичного калькування, коли структура речень, порядок слів та граматичні конструкції турецького оригіналу зберігаються в українському перекладі. Це створює так звані синтаксичні уподібнення, де переклад фактично копіює синтаксис оригіналу.

Такі синтаксичні кальки іноді можуть зберігати особливий стиль оригіналу, але можуть також робити текст дещо штучним або важким для сприйняття українською. У багатьох випадках можна було б змінити структуру речень, щоб вони звучали природніше для українського читача, але перекладач, зберігаючи кальки, підкреслює подібність між двома мовами і намагається максимально точно передати стилістику оригіналу.

Синтаксичне уподібнення, або дослівний переклад, є важливою перекладацькою технікою, яка дозволяє зберегти граматичні особливості та синтаксичну структуру вихідного тексту, максимально наближаючи переклад до оригіналу. Відтворення порядку слів, синтаксичних зв'язків і граматичних конструкцій сприяє передачі стилістичних і логічних особливостей тексту, характерних для вихідної мови. Проте, такий підхід може призводити до певної стилістичної напруженості у мові перекладу, що вимагає від перекладача балансу між точністю відтворення та природністю сприйняття тексту цільовою аудиторією.

3.2.2. Опущення. Опущення — це перекладацька техніка, яка полягає у свідомому пропуску певних слів або фраз з оригіналу при перекладі, коли вони не є обов'язковими для розуміння основної думки тексту. Цей підхід застосовується, щоб уникнути перевантаження перекладу надмірними деталями, що не додають нової інформації, але можуть зробити текст важчим для сприйняття.

Основна мета опущення — зробити переклад більш природним для читачів цільової мови, зберігаючи при цьому основний зміст оригіналу. Це дозволяє уникнути повторів і забезпечує більш плавне й органічне звучання тексту.

Наприклад, у деяких мовах існують конструкції, які в перекладі можна скоротити без втрати смислу. Опущення також може використовуватись для усунення граматичних або стилістичних елементів, які є специфічними для мови оригіналу, але не є необхідними в цільовій мові.

Застосування цієї техніки допомагає адаптувати текст під норми та особливості цільової мови, зберігаючи при цьому точність і повноту змісту.

Bana sarayını gezdiren Venedikli beyden, duvardaki resmin bir dostunun, kendi gibi bir soylu beyin resmi olduğunu öğrendim (Памук, 2019, с.34).

Від венеційського господаря, що проводив мене палацом, я дізнався, що картина на стіні зображає його друга, такого ж знатного господаря (Памук, 2019, (пер. О. Кульчинського), с.41).

В українському перекладі опущено фразу "kendi gibi" (такого ж, як і він), оскільки слово "знатного" вже досить добре описує статус цієї особи.

Bütün bunları bana anlatırken arada tatlılıkla başka hikâyeler sıkıştırıyor: Mesela düzmece bir Mehdi'nin eğlenceli hikâyesini... (Памук, 2019, с.31).

Він розповідав мені про все це, час від часу додаючи інші історії: приміром, історію про самозваного Махді... (Памук, 2019, (пер. О. Кульчинського), с.37).

В українському перекладі пропущено слово "tatlılıkla" (з ласкавістю), що описує тон оповіді. Цей аспект було опущено, бо основна увага зосереджена на змісті розповіді, а не на її тоні.

Nakkaşlar atları çiziyordu, ağaçları, kuşları, başka şeyleri de... (Памук, 2019, с.34).

Художники малювали коней, дерева, птахів (Памук, 2019, (пер. О. Кульчинського), с.39).

Опущено фразу "başka şeyleri de" (і інші речі), оскільки у перекладі зосереджено на основних об'єктах, а інші деталі вирішено не уточнювати.

Bütün gençliği boyunca, yalnız ona sevgi göstermiş olan bir adama gözlerinin önünde kıyılmıştı (Памук, 2019, с.48).

Адже на її очах загинув чоловік, який усе своє життя присвятив лише їй (Памук, 2019, (пер. О. Кульчинського), с.57).

У перекладі пропущено уточнення "bütün gençliği boyunca" (усю свою молодість), оскільки сама ідея "присвятив усе своє життя" охоплює цю інформацію.

Sanki İstanbul'un hayaletlerini görür gibi oldum (Памук, 2019, с.48).

Мені здалося, що я бачив привидів Стамбула. (Памук, 2019, (пер. О. Кульчинського), с.57).

В українському перекладі пропущено фразу "gögür gibi oldum" (наче бачив), що була замінена більш лаконічним варіантом "бачив," аби передати ту ж ідею більш стисло.

Öldürmüşler midir? - dedi Kara (Памук, 2019, с.36).

Убили? (Памук, 2019, (пер. О. Кульчинського), с.43).

В українському перекладі пропущено допоміжне дієслово "midir" (чи), оскільки воно не несе смислового навантаження в цьому контексті. Відсутність цієї частини не змінює значення запитання, що дозволяє зберегти природність перекладу.м

Kara'nın elini ör, - dedi (Памук, 2019, с.36).

Поцілуй Карі ручку (Памук, 2019, (пер. О. Кульчинського), с.43).

В перекладі пропущено "dedi" (сказав він), оскільки в контексті діалогу вже зрозуміло, хто є мовцем, що робить переклад більш компактним.

Nereye gidiyorsun sen? - dedi ağabeyim. (Памук, 2019, с.38).

Куди намилилася? — запитав брат (Памук, 2019, (пер. О. Кульчинського), с.46).

У перекладі пропущено "sen" (ти), оскільки займенник уже виражений в дієслівній формі, що робить український варіант більш лаконічним і природним.

Sen niye buradasın? - sordu dedem (Памук, 2019, с.36).

А ти чому тут? (Памук, 2019, (пер. О. Кульчинського), с.44).

Опущено "sordu dedem" (запитав дідусь), оскільки зрозуміло, хто говорить у контексті діалогу.

Ben babamı istiyorum, - dedi (Памук, 2019, с.38).

Хочу до тата! — ревів він (Памук, 2019, (пер. О. Кульчинського), с.44).

Опущено "dedi" (сказав), оскільки це не додає нової інформації і не є критичним для розуміння емоційного забарвлення сцени.

Bu Orhan, altı yaşında. Bir de büyüğü var, Şevket, yedi yaşında (Памук, 2019, с.36).

Це Орхан. Йому шість років. У нас є ще старшенький, Шевкет, тому сім (Памук, 2019, (пер. О. Кульчинського), с.43).

У перекладі опущено повторну згадку про вік Шевкета ("yedi yaşında" — сім років), оскільки інформація про вік вже була надана, що дозволяє уникнути зайвого повтору.

Boya ve zatk kokusunu koklayarak bir an durdum. Kahve de kokuyordu (Памук, 2019, с.36).

Я застиг, вдихаючи випари фарби та клею. А ще запахло кавою. (Памук, 2019, (пер. О. Кульчинського), с.43).

У перекладі опущено зайве пояснення "koklayarak" (вдихаючи), оскільки дія вже була описана і це не потрібно повторювати для зрозумілості.

Sakın misafir gidene kadar buradan çıkayım demeyin. Kavgaya da etmeyin. (Памук, 2019, (Памук, 2019, с.39).

Пам'ятайте: ані кроку звідси, поки піде гість. І не бешкетуйте. (Памук, 2019, (пер. О. Кульчинського), с.48).

У перекладі опущено зайве уточнення "demeyin" (не кажіть), оскільки вже зрозуміло без цієї деталі.

Naıriye çıkınca ağabeyim pilavını bile bitirmeden kalkıp üzerime geldi. (Памук, 2019, с.38).

Тільки-но Хайріє вийшла, брат, навіть не доївши плову, метнувся до мене. (Памук, 2019, (пер. О. Кульчинського), с.46).

У перекладі опущено "ağabeyim" (мій старший брат), оскільки з контексту зрозуміло, що мова йде про брата.

Senin gibi bir aslanın nişanlısı, gizli sevgilisi olmaz mı hiç? (Памук, 2019, с.42).

Хіба в такого лева немає нареченої або коханої? (Памук, 2019, (пер. О. Кульчинського), с.52).

У перекладі опущено "gizli" (таємної), оскільки це не є суттєвим для розуміння сенсу запитання.

Техніка опущення в перекладі є ефективним засобом адаптації тексту до стилістичних і мовних норм цільової мови, забезпечуючи його лаконічність і природність. Завдяки пропуску несуттєвих або повторюваних деталей, які не впливають на передачу основного змісту, перекладач зменшує перевантаження тексту зайвими елементами, підвищуючи його зручність для сприйняття читачем. Такий підхід сприяє оптимізації тексту, зберігаючи семантичну точність і повноту змісту, що є важливим для адекватної міжмовної передачі.

3.2.3. Членування речення. Членування у художньому тексті – це процес поділу тексту на окремі смислові та структурні елементи, що сприяють його кращому сприйняттю та інтерпретації. Це явище можна розглядати з декількох аспектів: лексичного, синтаксичного, ритмічного та семантичного.

Лексичне членування – цей аспект передбачає поділ тексту на окремі лексичні одиниці, слова, які можуть бути ключовими для розуміння загального змісту твору. У художніх текстах цей рівень членування особливо важливий, оскільки автор, підбираючи відповідні лексичні засоби, створює певні образи, метафори або символи, що відображають його задум.

Синтаксичне членування полягає у поділі тексту на речення, абзаци та інші синтаксичні одиниці. У художньому тексті синтаксичне членування може бути досить вільним, що надає авторові можливість експериментувати зі структурою речень, довжиною фраз та інтонаційною виразністю. Завдяки такій варіативності синтаксичного членування створюється ритміка та темпоритм твору.

Ритмічний аспект членування пов'язаний з організацією тексту за допомогою певної послідовності ритмічних елементів, таких як паузи, риторичні запитання, повтори та інше. Це часто застосовується в поетичних текстах, але й у прозі

ритмічне членування відіграє значну роль для передачі емоційного настрою або напруги у сюжеті.

Семантичне членування стосується поділу тексту на смислові блоки, які можуть відображати різні аспекти змісту або ключові ідеї. Це може включати поділ на розділи, підрозділи, сцени, епізоди, де кожен елемент виконує певну роль у загальній композиції твору. Важливим є те, як автор поєднує ці смислові елементи для створення цілісної картини.

"Her şey değiştii, bozuldu her şey," dedi dedem. "Nem de çok." (Памук, 2019, с.36).

"Змінюється все. Немає нічого вічного. Нічого, — сказав дідуньо. — Та ще й дуже." (Памук, 2019, (пер. О. Кульчинського), с.43).

Оригінальний текст побудований на повторі та підсиленні твердження. В українському перекладі це членування також зберігається через аналогічну структуру речень, що передає емоційність репліки.

"Eskiden İstanbul daha fakir, daha küçük, daha mutluymuş deseler inanmazdım belki, ama kalbim böyle diyordu." (Памук, 2019, с.14).

"Якби мені сказали, ніби колись Стамбул був бідніший, менший і щасливіший, я швидше за все не повірив би. Хоча серце погоджується." (Памук, 2019, (пер. О. Кульчинського), с.12).

Тут одне довге речення з кількома частинами розділено на два коротші. Це членування допомагає чіткіше розділити логіку думки: перша частина передає сумнів, друга — внутрішнє відчуття серця. Таке розбиття дозволяє акцентувати увагу на психологічному стані героя.

"Bir köpek için hiçbir şey, içten gelen bir öfke ve hırsıyla berbat bir düşmanın etine dişlerini daldırmak kadar zevkli olamaz." (Памук, 2019, с.18).

"Для собаки немає більшої втіхи, як із гарячим завзяттям та гнівом, що випліскуються зсередини, вп'ястися зубами в мерзенне тіло ворога. Це приносить неймовірне задоволення." (Памук, 2019, (пер. О. Кульчинського), с.17).

В оригіналі складне речення містить два смислові центри: опис насолоди і опис дії. Український переклад розбиває це на два окремі речення, що дає змогу краще передати послідовність дій і підкреслити емоційне задоволення. Таким чином, переклад стає більш ритмічним і наголошує на важливості кожної частини.

"İstanbul'a değil de, dünyanın öbür ucundaki Arap şehirlerinden birine geçici olarak yerleşmişim de şehir nasıl bir yerdir diye meraklanıyordum gibi sokaklara çıktım, uzun uzun, doya doya yürüdüm." (Памук, 2019: с.14).

"Я наче тимчасово прибув до якогось арабського міста на краю світу, а не повернувся до Стамбула. І, ніби чужинець, котрий цікавиться, що воно за місто, довго-предовго блукав вулицями." (Памук, 2019, (пер. О. Кульчинського), с.11).

Оригінальне речення в турецькій мові об'єднує опис двох відчуттів в одній конструкції: почуття відчуженості і довгі прогулянки. В українському перекладі ці дві ідеї розділені на окремі речення. Це дає можливість читачеві краще зосередитися на кожній думці окремо, спрощує сприйняття і надає тексту більшої чіткості.

"Gözyaşlarım dindi, burnumu sildim ve kara köpeğin bana dostlukla kuyuğunu salladığını görüp mezarlıktan çıktım." (Памук, 2019: с.14).

"Сльози перестали литись, я втерся. Подививсь, як чорний пес привітно махає хвостом, і покинув цвинтар." (Памук, 2019, (пер. О. Кульчинського), с.11).

В оригіналі дії героя описані в одному довгому реченні, де кожна дія слідує одна за одною в безперервному потоці. В українському перекладі ці дії розділені на два речення, що робить текст більш послідовним і структурованим. Це також створює певний ритм: перша частина (емоції) і друга частина (спостереження та дія).

"Sokaklarda yürürken, bazı evlerin pencerelerinden dışarı bakan yaşlı kadınları, oynayan çocukları ve kışın yaklaştığını gösteren sarı yaprakları seyrettim." (Памук, 2019, с.18).

"Коли я блукав вулицями, я бачив, як із вікон деяких будинків визирали старі жінки. Діти гралися на вулицях, а жовте листя свідчило про наближення зими." (Памук, 2019, (пер. О. Кульчинського), с.17).

Оригінальне речення в турецькій мові містить опис декількох дій в одній конструкції. В українському перекладі ці спостереження розділені на кілька окремих речень. Це дозволяє акцентувати увагу на кожному елементі окремо, а також додає тексту розміреності і спокійної атмосфери.

"Eskiden İstanbul sokaklarında köpeklerin özgürce dolaştığını, istediği yerde uyduğunu ve kimseye zarar vermediğini hatırlıyorum." (Памук, 2019: с.14).

"Я пам'ятаю, як раніше собаки вільно блукали вулицями Стамбула. Вони спали, де хотіли, і нікому не завдавали шкоди." (Памук, 2019, (пер. О. Кульчинського), с.12).

Одне довге речення в турецькій мові було розбите на два коротших в українському перекладі. Це дозволяє окремо виділити основні дії собак — їхнє блукання і безпечність для оточення, надаючи тексту кращої ритмічності та структурованості.

"Yeniçeriler, aldıkları akçenin Haliç'e düştüğünde, sebze iskelesinden denize dökülen kuru fasulyeler misali suda yüzdüğünü görüp isyan etmişler ve düşman kalesiymiş gibi Padişahımızın sarayını muhasara etmişlerdi." (Памук, 2019: с.15).

"Яничари бачили, як їхні акче пливуть у воді, наче квасоля, що падає у затоку з овочевого ринку. Це викликало їхнє обурення, і вони почали облогу султанського палацу, неначе то була ворожа фортеця." (Памук, 2019, (пер. О. Кульчинського), с.14).

Тут оригінальне складне речення, яке описує дві дії яничарів — спостереження і бунт — розділене на два окремі речення в перекладі. Це створює більш логічний та зрозумілий перехід від однієї події до іншої, чіткіше передаючи розвиток ситуації.

"İstanbul'a değil de, dünyanın öbür ucundaki Arap şehirlerinden birine geçici olarak yerleşmişim de şehir nasıl bir yerdir diye meraklanıyormuşum gibi sokaklara çıktım, uzun uzun, doya doya yürüdüm." (Памук, 2019: с.14).

"Я наче тимчасово прибув до якогось арабського міста на краю світу, а не повернувся до Стамбула. І, ніби чужинець, котрий цікавиться, що воно за місто, довго-предовго блукав вулицями." (Памук, 2019, (пер. О. Кульчинського), с.12).

Оригінальне речення описує дві головні дії в одному потоці. В українському перекладі ці дві дії поділені на окремі речення, що дозволяє зберегти логіку та ритм тексту, роблячи акцент на кожній дії окремо.

"Dört gün oldu eve dönmeyeli: Karım, çocuklarım beni arıyorlardır." (Памук, 2019: с.9).

"Ось уже чотири дні я не повертаюся додому. Мене шукають дружина та діти." (Памук, 2019, (пер. О. Кульчинського), с.4).

В оригіналі це одне складне речення, але в перекладі воно розділене на два коротші. Це членування чітко розмежовує часовий аспект та дію, що полегшує сприйняття інформації.

"Bir köreğim ben ve sizler benim kadar makul yaratıklar olmadığınız için hiç körek konuşur mu diyorsunuz." (Памук, 2019: с.17).

"Я — пес. Ви — далеко не такі розумні створіння й вважаєте, ніби собаки не розмовляють." (Памук, 2019, (пер. О. Кульчинського), с.18).

В оригіналі речення довге і об'єднує дві думки в один потік. В українському перекладі це розбито на два речення, що допомагає краще акцентувати увагу на окремих аспектах: самоідентифікація персонажа і його думки щодо людей.

"Kalbim çoktan durdu, ama alçak katilim hariç kimse başıma gelenleri bilmiyor." (Памук, 2019: с.9).

"Моє серце давно перестало битись. Але, крім падлюки-вбивці, ніхто не знає, що зі мною трапилось." (Памук, 2019, (пер. О. Кульчинського), с.4).

В оригіналі це одне речення з двома частинами, а в українському перекладі його розбито на два окремих. Це допомагає чіткіше виразити різницю між фізичним станом і таємницею, яку приховує вбивця.

"Oysa Vakıa suresinde anlatılan Cennetteki o iri gözlü hurileri pek çok kereler nasıl da keyiflenerek resmettiğimi şimdi çok iyi hatırlıyorum." (Памук, 2019: с.10).

"Чудово пам'ятаю, як за життя частенько, не без задоволення, змальовував в уяві великооких райських гурій. Про них говориться в сурі Вакіа." (Памук, 2019, (пер. О. Кульчинського), с.6).

Оригінал об'єднує в одному реченні опис дії та її обґрунтування. В українському перекладі ці частини розділені, що робить текст чіткішим і зручнішим для читача, акцентуючи на кожному елементі окремо.

Членування речень є ефективним засобом адаптації художнього тексту, що дозволяє структурувати складні висловлювання і полегшити їх сприйняття. Завдяки поділу на лексичні, синтаксичні, ритмічні та семантичні елементи, переклад передає не лише зміст оригіналу, а й стилістичні та емоційні особливості тексту. Така трансформація допомагає акцентувати увагу на ключових моментах, розділяючи логічні та емоційні аспекти висловлювань, що забезпечує більш гнучку та природну подачу інформації для цільової аудиторії.

3.2.4. Об'єднання речення. Об'єднання речень — це лексична трансформація, що використовується в перекладі для злиття двох або більше коротких речень в одне складне або складносурядне. Така трансформація допомагає поліпшити зв'язність та логічну послідовність тексту, адаптуючи його до стилістичних норм цільової мови.

Цей підхід застосовується, коли короткі речення можуть створювати враження уривчастості або втрати ритму. Об'єднання дозволяє передати більш цілісний зміст, що є важливим для художнього та наукового перекладу. Логічні зв'язки між частинами тексту краще відображаються через складні синтаксичні конструкції, що зберігають точність і адекватність перекладу.

"Mutfakta tavuk pişiriyordu. Çocuklar bahçede oynuyorlardı." (Памук, 2019: с.47).

"На кухні вона готувала курку, поки діти гралися в садку." (Памук, 2019, (пер. О. Кульчинського), с.59).

Оригінал містить два простих речення, тоді як у перекладі вони з'єднані за допомогою сполучника "поки", що робить текст більш узгодженим.

Ці приклади демонструють, як у перекладі кілька окремих речень зливаються в одне, що допомагає краще організувати текст і підвищує його ритмічність та зв'язність.

Ben bir gezgindim. İstanbul'da çok gezerdim." (Памук, 2019: с.15).

"Й, ніби чужинець, котрий цікавиться, що воно за місто, довго-предовго блукав вулицями." (Памук, 2019, (пер. О. Кульчинського), с.14).

Два речення в оригіналі об'єднані в одне в перекладі, щоб надати більш розгорнутий опис події.

"Bu şehirde para kayboldu. Artık hiçbir şey satın alamıyorum." (Памук, 2019: с.15).

"Подібно безлічі інших міст, у Стамбулі гроші стрімко втратили свою вартість." (Памук, 2019, (пер. О. Кульчинського), с.14).

У перекладі два окремі речення оригіналу зведені в одне, з акцентом на динаміку процесу.

"Sokaklarda gezindim. Kendimi yabancı gibi hissettim." (Памук, 2019: с.15).

"Й, ніби чужинець, котрий цікавиться, що воно за місто, довго-предовго блукав вулицями." (Памук, 2019, (пер. О. Кульчинського), с.14).

У перекладі об'єднані два окремих речення («Sokaklarda gezindim» і «Kendimi yabancı gibi hissettim»), щоб створити один загальний образ.

"Yola çıktım. Etrafa baktım." (Памук, 2019).

"Вийшов на вулицю і оглянувся." (Памук, 2019, (пер. О. Кульчинського)).

У перекладі два короткі речення об'єднані в одне, щоб уникнути фрагментованості тексту.

"Mahalleye yerleştim. Bir ev kiraladım." (Памук, 2019: с.14).

"Згодом осів у махалле, винайнявши кімнату в будинку." (Памук, 2019, (пер. О. Кульчинського), с.9).

У перекладі дві дії («Mahalleye yerleştım» і «Bir ev kiraladım») зведені в одну структуру, яка поєднує ці дії логічно.

"Bir köpek beni izliyordu. Kuşuğunu sallıyordu." (Памук, 2019).

"Подививсь, як чорний пес привітно махає хвостом." (Памук, 2019, (пер. О. Кульчинського)).

Два окремих речення оригіналу об'єднані в одну більш виразну й плавну фразу в перекладі.

"Kardeşimi öldürdüm. Bu işi yaparken hiç tereddüt etmedim." (Памук, 2019: с.15).

"Я вбив брата, і не мав жодних сумнівів, коли це робив." (Памук, 2019, (пер. О. Кульчинського), с.25).

Об'єднання речень як перекладацька трансформація сприяє поліпшенню когерентності та зв'язності тексту, що є важливим для досягнення стилістичної єдності в цільовій мові. Злиття кількох коротких речень у більш розгорнуті синтаксичні конструкції дозволяє уникнути фрагментованості та передати інформацію більш плавно і органічно. Це особливо актуально в художньому перекладі, де важливо зберігати ритм і стилістичну цілісність, а також у наукових текстах, де цілісність та логічний зв'язок між елементами тексту є ключовими для адекватної передачі змісту.

3.2.5. Перестановка. Перестановка — це лексична трансформація, яка полягає у зміні порядку слів, словосполучень або цілих частин речення під час перекладу, з метою дотримання норм і правил мови перекладу. У процесі перекладу це часто застосовується для досягнення більшої природності тексту або його відповідності стилю та синтаксису мови-цільі.

У різних мовах порядок слів у реченні може суттєво відрізнятись. Наприклад, турецька мова має схильність до розміщення дієслова в кінці речення, тоді як українська мова здебільшого використовує дієслівно-підметний порядок. При

перекладі змінюється порядок слів для збереження стилістики, а також для уникнення незручного чи малозрозумілого речення.

"Savaşta Safevi askerlerinin öldürdüğü oğluna benzetti beni." (Памук, 2019: с.14).

"Жінка, господиня дому, вважала мене схожим на власного сина, вбитого на війні сефевідськими вояками." (Памук, 2019, (пер. О. Кульчинського), с.11).

У турецькому реченні порядок дій відрізняється, дієслово «бенцетті» (вважала схожим) стоїть ближче до кінця речення, тоді як в українському перекладі цей порядок змінено: характеристика «схожим» подається ближче до початку

"Daha sonra, baba tarafından akrabalarımдан birinin eskiden oturduğu evlerden birini kiralaıtır mahalleye yerleştirdim." (Памук, 2019: с.14).

"Згодом осів у махалле, винайнявши кімнату в будинку, де колись мешкав батьків родич." (Памук, 2019, (пер. О. Кульчинського), с.11).

У перекладі українською змінено порядок слів — дія («осів у махалле») подана на початок, а інформація про винаймання будинку переноситься на середину речення, що покращує стилістичний баланс і читабельність тексту.

"Bu arada mezarlığın karanlık bir köşesinde kara bir köpek bana bakıyordu." (Памук, 2019: с.14).

"Раптом я помітив, як із темного закутка кладовища на мене дивиться чорний пес." (Памук, 2019, (пер. О. Кульчинського), с.11).

Турецьке речення починається з місця дії, а в українському перекладі це перенесено до середини речення, де основний акцент зроблено на самій дії — «я помітив».

"Bu sokaklar daralmış mıydı, yoksa bana mı öyle geliyordu?" (Памук, 2019, с.15).

"Чи вони справді повужчали, чи так мені здавалося?" (Памук, 2019, (пер. О. Кульчинського), с.12).

У турецькому оригіналі речення починається з питання про вузькість вулиць, а потім іде сумнів («yoksa bana mı öyle geliyordu?»). В українському перекладі це змінено на більш логічний і плавний для української мови порядок: спочатку йде констатація факту про вулиці, а потім вираз сумніву.

"Bir padişahın bahçesindeki ağaçların altına sıralanmışlar." (Памук, 2019, с.15).

"Вони зібралися під деревами у саду падишаха." (Памук, 2019, (пер. О. Кульчинського), с.13).

У турецькому реченні дієслово («sıralanmışlar» — «зібралися») знаходиться в кінці, в українському перекладі воно перенесено на середину, ближче до підмета («вони»), що робить речення природнішим для української мови.

"Servilerin ve çınar ağaçlarının altında durdum, hüznün çökmüştü." (Памук, 2019).

"Я зупинився під кипарисами та чинарами, охоплений смутком." (Памук, 2019, (пер. О. Кульчинського).

В оригіналі опис місця («під кипарисами та чинарами») іде на початку, тоді як в українському перекладі увага спершу зосереджується на дії суб'єкта («я зупинився»), що знову відповідає синтаксичним особливостям української мови.

"Bana söyledikleri bu haberlerin doğru olup olmadığını bilmiyorum." (Памук, 2019).

"Не знаю, чи правдиві ті новини, що мені розповідали." (Памук, 2019, (пер. О. Кульчинського).

В турецькому реченні дія («bilmiyorum» — «не знаю») стоїть у кінці, тоді як в українському перекладі вона виведена на початок, що більш властиво українському синтаксису.

"Karlı ve ıslak sokaklarda dolaşırken ayaklarım titriyordu." (Памук, 2019, с.113).

"Блукаючи мокрими сніжними вулицями, я відчував, як тремтять мої ноги." (Памук, 2019, (пер. О. Кульчинського), с.153).

В оригіналі дієслово «titriyordu» (тремтіли) стоїть в кінці, в українському перекладі це дієслово перенесено до початку опису відчуттів героя, що надає більш природного звучання українською.

Перестановка як перекладацька трансформація дозволяє адаптувати текст до синтаксичних та стилістичних норм мови перекладу, забезпечуючи його природне звучання. У процесі перекладу часто виникає потреба у зміні порядку слів або частин речення для збереження логічної послідовності та плавності тексту,

властивих цільовій мові. Така зміна підвищує зрозумілість та відповідність тексту нормам української мови, зокрема у випадках, коли структура оригіналу значно відрізняється від звичних мовних моделей перекладу.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3

У розділі 3 було проведено ґрунтовний аналіз граматичних трансформацій, що використовувалися при перекладі роману Орхана Памука "Мене називають Червоний" українською мовою. Дослідження показало, що граматичні трансформації відіграють важливу роль у досягненні еквівалентності між оригіналом та перекладом, забезпечуючи збереження смислових і стилістичних характеристик тексту та врахування культурних особливостей.

Однією з ключових трансформацій стало *синтаксичне уподібнення*, що дозволяє точно відтворити структурні особливості речень оригіналу, зберігаючи ритміку й динаміку авторського стилю. Це дає змогу передати стильові особливості роману, адаптуючи синтаксичні конструкції до норм української мови.

Членування речень було ефективним прийомом для розподілу складних речень на простіші синтаксичні одиниці, що сприяло підвищенню зрозумілості тексту для українського читача. Цей підхід допоміг уникнути складних структур, які могли ускладнити сприйняття перекладеного тексту.

Перестановка елементів речення дозволила зберегти логічні зв'язки та стилістичну послідовність оригіналу, враховуючи особливості словопорядку в українській мові. Ця трансформація була особливо важливою для передачі значення, забезпечуючи природне звучання перекладеного тексту.

Опущення деяких елементів, які могли бути надлишковими в українському контексті, сприяло досягненню лаконічності та уникненню надмірного текстового навантаження. Завдяки цьому прийому текст перекладу став більш зрозумілим та цілісним.

Граматичні заміни, такі як зміна числа, часу або відмінка, забезпечили природність перекладу, дозволяючи адаптувати граматичні структури оригіналу до

норм цільової мови без втрати смислового навантаження. Це сприяло збереженню змістової відповідності та забезпечувало прийнятність тексту перекладу для української аудиторії.

Отже, результати аналізу граматичних трансформацій свідчать про їхню необхідність для адекватної адаптації тексту до українського мовного середовища. Вони забезпечують не тільки точність у відтворенні змісту, але й збереження стилістичних особливостей та культурної автентичності роману, роблячи переклад доступним для українського читача та зберігаючи художню цінність оригіналу.

ВИСНОВКИ

У підсумковій частині дипломної роботи підведено основні результати дослідження, які підтверджують робочу гіпотезу та дають відповіді на проблемні питання, поставлені у вступі. У роботі детально розглянуто перекладацькі трансформації, необхідні для відтворення турецького художнього тексту українською мовою, на матеріалі роману Орхана Памука «Мене називають Червоний». У процесі аналізу доведено, що для досягнення адекватного перекладу художнього тексту, насиченого культурними та історичними контекстами, застосування перекладацьких трансформацій є не просто бажаним, а критично необхідним. Перекладацькі трансформації дозволяють зберегти змістовну та стилістичну відповідність оригіналу, водночас адаптуючи текст до лінгвістичних і культурних особливостей української аудиторії.

Одним із ключових завдань перекладу художнього твору з турецької мови є передача культурних реалій, оскільки турецька література, зокрема творчість Орхана Памука, насичена елементами, що відображають релігійні, історичні та філософські особливості турецького суспільства. У роботі доведено, що досягнення адекватності перекладу потребує ретельного використання лексичних трансформацій, серед яких найбільш значущими є калькування, конкретизація, генералізація, модуляція та лексико-семантична заміна. Ці перекладацькі трансформації дозволяють передати змістовне та культурне наповнення оригінального тексту, зберігаючи при цьому його смислову глибину. Наприклад, у випадках із релігійними поняттями чи історичними алегоріями, що не мають прямих еквівалентів в українській мові, застосування модуляції та описового перекладу виявилось ефективним способом збереження контексту та значущості оригіналу.

Аглютинативна структура турецької мови та її синтаксичні особливості вимагають від перекладача використання граматичних трансформацій, що забезпечують відповідність українським мовним нормам. Серед таких трансформацій, що детально розглянуті у дослідженні, є синтаксичне уподіблення,

членування та об'єднання речень, а також перестановка слів у межах речення. Аналіз засвідчив, що ці трансформації дозволяють зберегти синтаксичну цілісність тексту, забезпечуючи при цьому природність і легкість сприйняття перекладу українською аудиторією. Наприклад, у випадках, де оригінальний текст містить складні синтаксичні конструкції або специфічний порядок слів, застосування перестановки допомагає уникнути неприродного звучання перекладу.

Відтворення турецьких культурних кодів, особливо символіки імен персонажів, фразеологізмів і соціальних висловів, є одним із найбільш викликаних аспектів перекладу. У дослідженні показано, що збереження культурної автентичності оригіналу потребує креативного підходу. Зокрема, під час перекладу імен, що мають символічне навантаження (наприклад, ім'я головного персонажа Кара, яке має множинне значення), перекладач стикається із завданням збереження семантичного та емоційного значення, яке це ім'я несе в оригіналі. У таких випадках використання транскрипції або описового перекладу дозволяє зберегти культурний колорит твору та забезпечити його адекватне сприйняття українськими читачами.

Отримані результати мають важливе значення для вдосконалення практики перекладу турецької художньої літератури українською мовою. Виявлені та систематизовані лексичні та граматичні трансформації можуть слугувати основою для розробки методичних рекомендацій для перекладачів, що працюють із турецькими текстами, зокрема для тих, хто здійснює переклад художньої літератури. Практичне застосування результатів дослідження також можливе в освітньому процесі для підготовки майбутніх спеціалістів з тюркських мов, які потребують поглиблених знань про методи перекладу культурно значущих елементів тексту.

Результати роботи можуть бути використані для створення навчально-методичних матеріалів, що дозволять майбутнім перекладачам опанувати техніки перекладу специфічних культурних і лексичних елементів турецької літератури. Також результати дослідження можуть бути застосовані при розробці навчальних

курсів для студентів, які навчаються за напрямом тюркських мов, особливо в аспекті культурно орієнтованого перекладу художніх текстів. Використання описаних у роботі трансформацій сприятиме більш точному і адекватному перекладу текстів, дозволяючи перекладачам уникати буквральності, що може призводити до втрати змісту та емоційної насиченості оригіналу.

Подальші дослідження у цій галузі можуть включати розширення аналізу перекладацьких трансформацій на інші жанри турецької літератури, зокрема на поезію, де стилістичні та культурні особливості відіграють ще більш значущу роль. Важливим напрямком є також поглиблений аналіз методів адаптації культурних елементів, таких як фразеологізми та діалектизми, які мають специфічні культурні та історичні конотації, що можуть бути незрозумілими українській аудиторії без відповідної адаптації. Також перспективним є розвиток та уточнення методів перекладу специфічних соціально-культурних реалій, що відображають сучасні суспільні зміни в Туреччині, а також дослідження впливу глобалізації на мовну еволюцію турецької мови.

Загалом, проведене дослідження дозволяє зробити висновок, що переклад турецької художньої літератури є складним і багатогранним процесом, що потребує високого рівня мовної компетентності, знання культурного контексту та креативного підходу. Застосування перекладацьких трансформацій є важливим інструментом для досягнення змістовної та стилістичної відповідності між оригіналом і перекладом, забезпечуючи тим самим адекватне сприйняття твору українською аудиторією та сприяючи міжкультурному діалогу.

ÖZET

Çalışmanın Amacı ve Hedefleri

Bu çalışmanın amacı, Orhan Pamuk'un "Benim Adım Kırmızı" romanının Türkçeden Ukraynacaya çevrili sürecinde kullanılan leksik ve gramatik çeviri dönüşümlerini detaylı bir şekilde analiz etmektir. Çalışmada, Türkçe edebi eserlerin çevirisinde karşılaşılan dilsel ve kültürel zorluklar belirlenmiş, bu zorlukların üstesinden gelmek için uygulanması gereken çeviri stratejileri araştırılmıştır. Çalışmanın başlıca hedefleri, çeviri sürecinde kullanılan dönüşümlerin edebi anlamların korunmasına etkisini incelemek, Türk edebi metinlerinin Ukraynaca çevirisinde karşılaşılan dilbilgisel uyarlamaların önemini ortaya koymak ve çevirmenlerin karşılaştığı stilistik zorlukları analiz etmektir.

Araştırma Materyali

Araştırmada temel olarak Orhan Pamuk'un "Benim Adım Kırmızı" romanı incelenmiştir. Bu eser, Türk kültürünün ve edebiyatının simgesel bir yansıması olup, derinlemesine kültürel, tarihi ve felsefi unsurlar barındırmaktadır. Romanın çevirisinde karşılaşılan leksik ve gramatik dönüşümler, eserin Ukraynaca okuyucularına sunulurken orijinal anlamın korunmasına nasıl katkıda bulunduğu açısından ele alınmıştır.

Çalışmanın Özeti

Çalışma üç ana bölüme ayrılmıştır. İlk bölümde, çeviride kullanılan leksik ve gramatik dönüşümlerin teorik temelleri ele alınmıştır. Bu çerçevede, çevirinin genel tanımları, dönüşüm türleri ve bu dönüşümlerin çeviri sürecindeki rolü literatür incelemesi ışığında sunulmaktadır. İkinci bölümde, romanın leksik dönüşümleri üzerinde durulmuştur; burada, kalıp çeviri, anlam genişletme ve daraltma, modülasyon, leksiko-semantic değişim gibi dönüşümler örneklerle açıklanmıştır. Üçüncü bölümde ise gramatik dönüşümler detaylandırılarak, cümle yapısında değişiklikler, sözdizimi uyarlamaları, gramatik kategoriler arasındaki dönüşümler ve çeviride dilin akışkanlığını sağlamak için yapılan diğer dilbilgisel uyarlamalar incelenmiştir.

Elde Edilen Sonuçlar ve Çıkarımlar

Çalışma sonucunda, Türkçeden Ukraynacaya yapılan edebi çevirilerde leksik ve gramatik dönüşümlerin, eserin stilistik ve kültürel özelliklerini muhafaza etmede kritik bir öneme sahip olduğu ortaya konmuştur. Araştırma, Pamuk'un özgün üslubunu ve eserinin estetik değerini korumak için çeviri sürecinde esneklik ve yenilikçi çeviri tekniklerinin uygulanmasının gerekli olduğunu göstermektedir. Türk edebiyatının zengin anlatımını Ukrayna okuyucularına ulaştırma amacı taşıyan bu çeviri çalışması, çeviri dönüşümlerinin çeviri sürecindeki kültürel ve dilsel uyumda ne denli etkili olduğunu vurgulamaktadır.

Bu çalışma, Türkçe edebi eserlerin Ukraynaca çevirisinin kalitesini artırmaya yönelik önemli bir kaynak olarak değerlendirilmektedir. Bulgular, çeviri sürecinde kültürel uyumun sağlanması, dilsel uygunluğun korunması ve orijinal eserin duygusal ve sanatsal değerinin doğru bir şekilde aktarılması için öneriler sunmaktadır. Çalışmada ele alınan çeviri dönüşümleri, yalnızca Türk edebiyatının değil, diğer kültürel metinlerin çevirisinde de uygulanabilir metodolojik bir temel sunmaktadır.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андерсон І. Міхал Грабовський як перекладач української народної творчості. *Філологічні дослідження*, 2023. С. 3-10.
2. Антонімічний переклад як спосіб досягнення адекватності при перекладі роману О. Генрі «Королі і Капуста» на українську мову. *Антонімічний переклад*, 2021. 34 с.
3. Баклаженко Ю., Герасименко К. Особливості лексико-граматичних трансформацій у перекладі англомовних міжнародно-правових документів. *Advanced Linguistics*, 2023. Вип. 12. С. 18-24.
4. Бойко Ю.П., Магльона А.В. Збереження етнокультурних особливостей семантики фразеологізмів при передачі на цільову мову. *Наукові підсумки 2021 року: LXXVI Міжнародна науково-практична інтернет-конференція*. 20 грудня 2021 р. Одеса, 2021. Ч.1 С. 47-52.
5. Богайчук О. С. Лексичні трансформації в перекладі. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Філологія*. 2021. № 49 том 2. С. 143-146.
6. Бялик В. Вектори еволюції перекладознавства. *Міжкультурна комунікація і перекладознавство: точки дотику та перспективи розвитку : матеріали VI Міжнар. наук.-практ. конф. м. Переяслав, 12-13 травня 2023 року / Гол. ред. К. І. Мізін; Університет Григорія Сковороди в Переяславі. Переяслав, 2023. С. 74-79.*
7. Васьків М. С. Туреччина і рецепція турецької культури в українській літературі 1920-1930-х років ХХ ст. *Міжнародний Гобеклітепський соціально-гуманітарний конгрес-II. Збірник праць*, 2021, вип. 1. С. 65-83.
8. Вінай Ж., Дарбельне Ж. Стилїстика порівняльна французької та англійської мов. *Метод перекладу*. Париж, 1965. 331 с.
9. Гаргаєва О. В., Артюшевська Т. С. Використання перекладацьких трансформацій при перекладі науково-публіцистичних та художніх творів. *Наука*,

інновації та освіта: проблеми та перспективи: матеріали VII Міжнар. наук.-практ. конф., 9-11 лютого 2022 р. Токіо, Японія.

10. Глава Л. Відтворення топонімів як різновиду лінгвокультурних реалій при перекладі художнього тексту з турецької на українську мову (на матеріалі роману Кемаля Їлмаза "Елефтерія зі Стамбула"). *Ad orbem per linguas*. До світу через мови: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. 18-19 травня 2023 р. Київ: Вид. центр КНЛУ. С. 66-68.

11. Горда В. В. Перекладацькі трансформації у відтворенні ономастичного простору авторського тексту. *Закарпатські філологічні*. Ужгород : Видавничий дім "Гельветика", 2021. Вип. 16. С. 166–171.

12. Горда В. В. Художній переклад та проблеми адекватності перекладу. Концептуальні проблеми розвитку сучасної гуманітарної та прикладної науки: матеріали V Всеукр. наук.-практ. симпозіуму м. Івано-Франківськ, 14 травня 2021 року. Івано-Франківськ : Редакційно-видавничий відділ Університету Короля Данила, 2021. С. 56-59.

13. Гром Т. Особливості перекладу багатозначних слів / Т. Гром // *Міжкультурна комунікація і перекладознавство: точки дотику та перспективи розвитку* : тези III Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (м. Переяслав, 16 берез. 2020 р.) / гол. ред. К. І. Мізін ; ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький держ. пед. ун-т ім. Г. Сковороди». Переяслав, 2020. С. 42–46.

14. Дворова О. Порівняльна характеристика голосних кримськотатарської та турецької мов. *Видавництво: Київський університет*, 2022. С. 20-28.

15. Дрощенко Т. Ю. Особливості перекладу турецьких реалії у художній прозі (на матеріалі роману Решада Нурі Гюнтекіна «Чаликушу»). *Питання сходознавства в Україні* : тези доп. Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю, Харків, 28 берез. 2019 р. Харків. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна, Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. Харків, 2019. С. 119–122.

16. Енглеберт А. Еволюція голосних. Вступ до історичної фонетики французької мови / А. Енглеберт. Лувен-ла-Нев: De Boesck Supérieur, 2009. С. 45-122.
17. Єнікєєва С. М. Формування та функціонування нових словотворчих елементів англійської мови: дис. кандидата філол. наук : 10.02.04. Запоріжжя, 2009. С. 70-71.
18. Жиганюк А. Особливості відтворення сленгу при перекладі художніх творів. Сучасні тенденції розвитку лінгвістики та лінгводидактики: зб. матеріалів II Всеукр. наук.-практ. конф. 12 травня 2021 р. Рівне : НУВГП, 2021. С. 35-38.
19. Журавель Т. В., Хайдарі Н. І. Поняття перекладацьких трансформацій та проблема їх класифікації. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Філологія, 2015. № 19 том 2. С. 148-150.
20. Задорожна Л. М. Вірменська антропонімія і топонімія в перекладах українською мовою. Мовознавство. 1992. № 2. С. 43-46.
21. Зданюк Т. В. Художній переклад у контексті міжкультурної комунікації. Актуальні питання лінгвістики, професійної лінгводидактики, психології і педагогіки вищої школи: зб. статей V Міжнар. наук.-практ. конф., м. Полтава, 19–20 листопада 2020 р. Полтава, 2020. С. 160-164.
22. Інформаційні технології в перекладі. Колектив авторів: Т. І. Коваль, П. Г. Асоянц, Л. М. Артемчук, С. І. Гундоров, Л. В. Липська, О. І. Вадімова, Т. І. Шеремет: навч. посібник / За заг. ред. д.п.н. Т. І. Коваль. Київ: Видавничий центр КНЛУ, 2010. С. 20-21.
23. Історія турецької мови: курс лекцій. Київ: Видавничий центр КНЛУ, 2016. 235 с.
24. Карпушина М. Г., Комарницька О. І. Публіцистичний текст: мовний і перекладацький аспекти. Закарпатські філологічні студії. Ужгород: Видавничий дім "Гельветика", 2021. Т. 1, вип. 17. С. 138-143.

25. Коренева М., Аствацатуров А. Ніцше, Ф. Вірші. Філософська проза / пер. з нім. М. Коренева; уклад. М. Коренева; вступ. ст. М. Коренева, А. Аствацатуров. Художня література, 1993. 672 с.
26. Кузнецова А. С., Коваленко А. Є. Стилiстичнi особливостi перекладу англomовної художньої літератури. Нова філологія, 2020. № 1 (80). С. 312-318.
27. Куліш М. С. Перекладацькі трансформації при відтворенні емотивного змісту літературного тексту. Література та культура Полісся: зб. наук. праць. 2018. № 95. С. 122-126.
28. Куликов О. Особливості перекладу гумору в художніх текстах. Мовні трансформації в умовах глобалізації: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. Київ: Вид-во КНЛУ, 2019. С. 67-70.
29. Куркчі Л. С. Лінгвокультурологічні аспекти перекладу реалій. Проблеми перекладознавства та міжкультурної комунікації: матеріали міжнар. конф., 14 травня 2021 р. Київ: Либідь, 2021. С. 132-136.
30. Левченко О. М. Еквівалентність і адекватність у художньому перекладі. Лінгвістичні дослідження. 2020. № 49. С. 88-93.
31. Левченко О. М. Стратегії перекладача при відтворенні етнокультурного контексту в художніх текстах. Закарпатські філологічні студії. Ужгород: Видавничий дім "Гельветика", 2021. Вип. 18. С. 145-150.
32. Лисенко В. Особливості перекладу фразеологічних одиниць з турецької мови на українську. Мовознавство, 2021. № 2. С. 98-102.
33. Литвиненко П. В. Особливості відтворення турецької поезії в українському перекладі. Проблеми поетичного перекладу: матеріали наук.-практ. конф. Харків: ХНУ, 2022. С. 55-59.
34. Лісовий А. В. Проблеми передачі авторського стилю при перекладі турецьких романів. Сучасні тенденції в перекладознавстві: матеріали міжнар. конф. Львів: Видавництво ЛНУ ім. І. Франка, 2020. С. 67-71.

35. Манілевич К.Є. Поняття професійної компетентності майбутніх перекладачів авіаційної галузі: сутність і зміст. Германські мови та літератури (переклад включно), перша – англійська. Київ. НАУ. 89 с.
36. Мартиненко Ю. С. Стилiстичнi трансформацiї у перекладi художнiх текстiв. Лiнгвiстичний вiсник, 2021. № 12. С. 45-49.
37. Мацегора I.Л. Вступ до перекладознавства: конспект лекцiй для здобувачiв ступеня вищої освiти бакалавра спецiальностi «Фiлологiя» освiтньо-професiйної програми «Слов'янський переклад та мiжкультурнi комунiкацiї». Запорiжжя : Запорiзький нацiональний унiверситет, 2023. 97с.
38. Мельник Т. О. Вiдтворення культурно-специфiчних реалiй у перекладi з турецької на українську мову. Фiлологiчнi науки. 2022. № 6. С. 78-82.
39. Микитенко I. В. Використання трансформацiй при перекладi дiалектної лексики. Мовознавчi студiї: збiрник наук. праць. Харкiв: ХНУ ім. В. Н. Каразiна, 2020. С. 153-157.
40. Мiрошниченко Г. П. Проблеми адекватностi перекладу турецьких iсторичних романiв. Лiтература та культура Полiсся. 2023. № 96. С. 109-112.
41. Нестеренко А. О. Вплив культурних реалiй на вибiр перекладацької стратегiї. Науковi записки НаУКМА: Серiя "Фiлологiчнi науки". 2020. Т. 9. С. 42-47.
42. Овчаренко Н. I. Вiдтворення емоцiйного контексту в перекладi художнього тексту. Закарпатськi фiлологiчнi студiї. 2021. № 14. С. 187-191.
43. Озарко З. М., Гасюк Н. В. Перекладацькi трансформацiї в контекстi вирiшення проблеми еквiвалентностi перекладу. Перекладознавство та фiлологiчний дискурс: Матерiали Всеукраїнської науково-практичної конференцiї 16 березня 2023 р. Ивано-Франкiвськ, 2023. С. 64-69.
44. Олiйник П. П. Особливостi перекладу нацiонально-культурних компонентiв турецької мови. Лiнгвокультурологiя. 2022. № 5. С. 100-104.

45. Омельченко В. Т. Переклад ідіом: аналіз прикладів із турецьких художніх текстів. Актуальні проблеми сучасного перекладознавства. 2023. № 7. С. 73-78.
46. Орлов І. К. Використання трансформацій при перекладі гумористичних текстів із турецької мови. Проблеми комунікативної лінгвістики. 2021. № 10. С. 61-66.
47. Основи перекладознавства : конспект лекцій. Луцьк : Вежа-Друк, 2021. С. 6-10.
48. Основи перекладу: граматичні та лексичні аспекти: навч. посіб. / за ред. Шпака В. К. Київ. *Знання*, 2005. 310 с.
49. Памук О. Мене називають Червоний : роман. Орхан Памук ; [пер. з турец. О. Б. Кульчинського]. Харків : Фоліо, 2019. 635 с.
50. Павленко Т. І. Мовні та культурні виклики у перекладі турецької художньої літератури. Філологічні студії. 2023. № 3. С. 99-103.
51. Пашкова Д. Художній переклад і його особливості. *Діалог культур у Європейському освітньому просторі*: зб. матеріалів VIII Міжнар. конф. 10 травня 2023 р. Київський національний університет технологій та дизайну. Київ : КНУТД, 2023. С. 351-356.
52. Покровська, І. Л. Концептосфера афоризмів турецької мови / І. Л. Покровська, С. С. Плешкун. Ужгород : *Видавничий дім "Гельветика"*, 2020. Т. 1, вип. 14. С. 229–234.
53. Практичний курс перекладу з турецької мови. Частина перша. *Переклад газетно-інформаційних текстів*. Київ, 2010. 294 с.
54. Практична граматики турецької мови. Початковий курс: Підручник для закладів вищої освіти. Київ: Видавничий центр КНЛУ, 2023. 368 с.
55. Роман В. В. Вступ до перекладознавства : навч.-метод. посіб. для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спец. 035 Філологія (Германські мови та літератури (переклад включно)). Дніпро; Слов'янськ, 2023. 72 с.

56. Семотюк О. Л. Сучасні технології лінгвістичних досліджень: навч. посібник. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2011. 152 с.

57. Сорокін С.В. Категорія “умовності” в сучасній турецькій мові (на прикладі мови роману Орхана Памука “Біла Фортеця”). Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія “Східні мови та літератури”. 2000. Вип. 3. С. 60-66.

58. Теорія та практика перекладу: конспект лекцій для студентів денного та заочного відділення економічного факультету та факультету менеджменту за спеціальностями «Менеджмент ЗЕД» та «Міжнародна економіка». – Харків, 2012. С. 11.

59. Теорія та практика перекладу (з китайської, японської, турецької мов): навч. посіб. до вивч. дисципліни «Теорія та практика перекладу» / Дніпропетр. нац. ун-т ім. О. Гончара. – Дніпропетровськ: РВВ ДНУ, 2015. 55 с.

60. Ходаківська В.С. Проблематика перекладу та мовні відмінності, що виникають при цьому // Актуальні проблеми філології та перекладознавства. – 2016. – Вип. 10. – С. 102–105.

61. Шевнін А. Перекладацькі трансформації: дефінітивний характер та проблема класифікації. 2019 URL: http://www.vestnikphilology.mgu.od.ua/archive/v43/part_4/19.pdf (дата звернення 10.09.2024).

62. Шмідт Т. М. Врахування особливостей турецької мови у процесі формування іншомовної комунікативної компетентності. URL: <http://surl.li/vmoueu> (дата звернення: 16.09.2024).

63. Шишко А., Луканська Г. Граматичні трансформації в художньому перекладі. Мова та мовлення: фундаментальні парадигми розвитку : кол. моногр. = Language and Speech: Fundamental Paradigms of Development. Кам’янецьПодільський : ТОВ Друкарня “Рута”» 2021. С. 232-243.

64. We teach Turkish to the world, says Hayati Develi. URL: <https://www.dailysabah.com/politics/2014/05/19/we-teach-turkish-to-the-world-says-hayati-develi> (дата звернення: 20.09.2024).

65. <https://ekitapstore.wordpress.com/wp-content/uploads/2019/01/orhan-pamuk-benim-adim-kirmizi.pdf>